

Amnesty International a Československo

Prokop Tomek

Vznik

Amnesty International vznikla v květnu 1961 ve Velké Británii původně jako jednorázová kampaň „Amnesty 61“. Hlavní organizátor britský právník Peter Benenson chtěl upozornit na zapomenuté politické vězně ve světě. Na titulní straně britských novin The Observer byl otištěn jeho článek „Zapomenutí vězni“, který informoval o situaci šesti lidí vězněných z důvodu svědomí v různých zemích světa. Pro nás Čechy je jistě zajímavé, že jedním z této první šestice byl pražský arcibiskup Josef Beran, držený tehdy v Československu již dvanáctý rok v přísné internaci. Dalšími vězni byli rumunský filosof Constantin Noica, bojovník proti rasové diskriminaci reverend Ashton Jones, maďarský kardinál József Mindszenty, nucený trávit od roku 1956 život na americkém velvyslanectví v Budapešti pro své protikomunistické postoje, řecký odborář a komunista Toni Ambatielos a angolský básník a lékař dr. Agostino Neto. Již v tomto výběru je patrná snaha o apolitičnost a univerzalitu.

První kampaň měla velmi dobrou odezvu. Benensonův článek byl přetiskován i mimo Velkou Británii. Již dva měsíce po zahájení kampaně se uskutečnilo setkání aktivistů sedmi zemí, kteří se rozhodli ustavit stálé mezinárodní hnutí na obranu práv lidí vězněných pro jejich přesvědčení. O rok později bylo již sedmdesáti skupinami ze sedmi zemí hájeno 210 vězňů a organizace, pojmenovaná konferencí zástupců v Belgii jako „Amnesty International“ (AI), podnikla první dvě výzkumné mise – do Ghany a poté do Československa. Tato mise se týkala osudu arcibiskupa Berana.

Práce AI byla od prvních let existence organizace většinou světové veřejnosti vítána. Již roku 1965 získala status konzultanta při Radě Evropy a Spojených národech, roku 1969 při UNESCO a v roce 1972 při Komisi pro lidská práva Organizace amerických států. Roku 1977 byla AI udělena Nobelova cenu míru za přínos k zajištění svobody, spravedlnosti a míru ve světě.

Na druhou stranu se AI stala trvale cílem řady propagandistických útoků. Přicházely zprava i zleva, jak od diktátorských polovojenských režimů v Africe a Střední Americe, tak i ze zemí „socialistického tábora“.

Čím vysvětlit tak mohutnou příznivou reakci veřejnosti? Jak mohla vzniknout „zezdola“ tak rychle a v různých zemích bez jiného podnětu mohutná organizace? Benensonovi se nepochybně podařilo svojí výzvou vystihnout vhodný okamžik. Šedesátá léta 20. století byla příslibem změny. Ještě několik let předtím by byl pokus vést mezinárodní kampaně s pomocí obyčejných občanů ve prospěch trpících lidí v jiných společenských systémech asi jen marněním času.

Toto příznivé klima pro vymáhání dodržování lidských práv se počátkem sedmdesátých let změnilo. Nové podněty a účinné nástroje získala AI znovu až díky helsinskému procesu v polovině sedmdesátých let.

Metody činnosti a struktura

Členskou základnu AI vytvářejí národní organizace – sekce. Kromě nevelkého výkonného aparátu byly tradičně tvořeny skupinkami dobrovolných členů roztroušenými po celé zemi. Sekce měly kromě toho často vlastní specializované skupiny a sítě odborníků.

Formálně nejvyšší pravomocí v hnutí vládne od roku 1962 Mezinárodní rada. Ta se schází každé dva roky a tvoří ji zástupci národních sekcí z celého hnutí. Ovšem faktickým operativním vedením se stal roku 1963 mezinárodní výkonný výbor se sídlem v Londýně. Od roku 1968 stojí v jeho čele generální tajemník.

Základním principem činnosti AI v podstatě bylo a je vymáhat dodržování Všeobecné deklarace lidských práv OSN z 10. prosince 1948 na vládách zemí, které se k jejímu dodržování zavázaly.

Prvním úkolem, který si AI stanovila, byla snaha dosáhnout propuštění vězňů svědomí. AI usilovala ve smyslu deklarace o propuštění vězňů svědomí („prisoners of conscience“), lidí odsouzených, zadržovaných, nebo jinak fyzicky omezovaných z důvodu projevů politického, náboženského nebo jiného přesvědčení nebo z důvodu etnického původu, pohlaví, rasy či jazyka, pokud neuzívali nebo neobhajovali násilí. Mandát, který si AI sama stanovila, se v průběhu let rozšiřoval v návaznosti na změny ve formách porušování lidských práv. Od roku 1965 usiluje AI z humanitárních důvodů i o zrušení trestu smrti. Dalšími oblastmi zájmu se stalo zejména mučení, únosy („zmizení“), politické vraždy apod.

Metodou práce AI je zejména aktivizovat veřejnost, jak jednotlivce, tak zájmové nebo sociální skupiny, a s jejich podporou oslovovat vlády, mezinárodní organizace, ozbrojené politické skupiny atd. a vyvíjet na ně nátlak.

Nejznámější formou práce AI byla tzv. adopce vězňů svědomí. Spočívala v přidělení konkrétního případu skupince, nebo více skupinkám aktivistů AI. Zásadou bylo přidělování případů tak, aby nemohl vzniknout dojem nepřátel-

ské kampaně. To znamená, že o vězně z jedné země se staraly jednotlivé skupinky z nejrůznějších zemí i světadílů. Hlavním cílem bylo dosáhnout jeho propuštění. Byly organizovány petice a zasílání dopisů jednotlivců úřadům příslušné země. Vězni byla poskytována i morální podpora a jeho rodině finanční pomoc.

Velmi rozšířené byly od roku 1973 i tzv. spěšné akce (Urgent Actions – UA). Ty spočívaly v rychlé reakci na ohrožení obětí porušování lidských práv, například po zprávách o zhoršení jejího zdravotního stavu ve vězení, zhoršení vězeňských podmínek, hrozbě vykonání trestu smrti, mučení, vážnému vyhrožování a podobně. AI dokázala aktivizovat velké množství členů, kteří co nejrychleji reagovali protestními dopisy a telegramy adresovanými úřadům země, v níž ke kritizovanému jevu došlo. První spěšná akce adresovaná Československu se uskutečnila roku 1978. Týkala se těžce nemocného vězně svědomí Miloslava Černého z Liberce. Ten byl odsouzen na tři roky pro trestný čin pobuřování. Po kampani v jeho prospěch se alespoň v jeho případě podmínky věznění a lékařská péče zlepšily. Téhož roku byly vyhlášeny ještě tři další spěšné akce, týkající se obětí porušování lidských práv v Československu: Jiřího Lederera, Jaroslava Šabaty a Roberta Bareše (protest proti vykonání trestu smrti).

Práce ve prospěch konkrétních obětí byla jednou oblastí aktivit AI. Druhou bylo informování veřejnosti o stavu lidských práv v jednotlivých zemích světa, výchova a tlak na zlepšení právního stavu. První výroční zpráva byla vydána již v září 1962. Postupem let se z výročních zpráv AI stal určitý vyhledávaný přehled ověřených informací o aktech násilí států proti občanům. Dalším respektovaným zdrojem informací pak byly konkrétní výzkumné zprávy AI o stavu dodržování lidských práv v jednotlivých zemích nebo o celosvětových problémech (práva dětí, žen, vězeňství apod.), publikované od roku 1965.

Důležitou zásadou AI byla od počátku nestrannost a nezávislost. Projevovala se jednak ve snaze vyváženě sledovat situaci po celém světě a ve všech politických systémech a reagovat na ni a jednak ve vyhledávání finančních zdrojů výhradně mimo vládní sféru, tedy formou členských příspěvků a darů soukromých nebo právnických osob.

AI v Československu

Za 28 let od svého založení do pádu komunistického režimu v roce 1989 se AI angažovala ve prospěch zhruba čtyř set československých občanů. V drtivé většině se jednalo o adopce, někdy ale též o spěšné akce.

V šedesátých letech nebyl zájem o situaci v Československu ze strany AI příliš patrný. Bylo to dáno jistě i tím, že počet osob pronásledovaných otevřenou soudní perzekucí byl oproti padesátým letům nízký a nadále klesal.

Dokladem aktivit té doby je např. výzva Silvera Birchese „člena výboru AMNESTY z Velké Británie“, kterou zaslal československým úřadům v roce 1964 ve prospěch MUDr. Silvestra Krčmeryho. Kontrarozvědka StB zaujala ve věci na dotaz Inspekce ministra vnitra stanovisko, že není zájem podávat Birchesevi jakékoliv informace, a doporučila odpovědět v tom smyslu, že Krčmery „prováděl nepřátelskou činnost proti čs. státnímu zřízení“ a byl podle zákona odsouzen. V šedesátých letech tedy československé úřady ještě alespoň na výzvy ze zahraničí odpovídaly.¹

Na jaře 1968 zaslala AI dopisy do Valdic, jedné z nejtěžších trestnic v Československu, vězňům Františku Kučerovi a Františku Vojtkovi. Podle pokynu dlouholetého šéfa všech vězeňských zařízení v zemi plk. Oldřicha Mejdra z 20. března 1968 neměly být dopisy odsouzeným vydány, ale založeny do jejich osobních spisů. Stejný postup měl být zachován i „při dalších akcích Amnesty International, které se v budoucnu dají očekávat“.²

Významná vlna zájmu o stav lidských práv v Československu se zvedla po poměrně výrazných postizích občanů, kteří byli trestáni počátkem sedmdesátých let za své postoje v době Pražského jara nebo za boj proti postupující „normalizaci“.³ Od roku 1972 se množily akce v zahraničí ve prospěch obětí porušování lidských práv v Československu. Příležitostí, kdy se dala účinně v zahraničí připomenout realita nesvobody v Československu, bývala výročí vstupu okupačních vojsk Varšavské smlouvy do Československa 21. srpna 1968. Na přípravě demonstrací konaných jménem AI se podíleli i někteří českoslovenští exulanti. V Německu byl agilní například šachista Luděk Pachman. Aktivně se do činnosti AI zapojil ve Spojených státech i dr. Ján Papánek, před únorem 1948 československý zástupce v OSN, dlouholetý ředitel Amerického fondu pro československé uprchlíky (American Fund for Czechoslovak Refugees) a nyní člen americké sekce AI. Na akcích AI se podílela i informace z Československa výzkumnému oddělení AI

1 Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), fond A 8 (Inspekce MV), inv. j. 1360, „Jukl, Mádr, Krčmery a spol. – prošetření.“ MUDr. Silvester Krčmery (nar. 1924), slovenský lékař a katolický aktivista. Ve čtyřicátých a počátkem padesátých let 20. století organizoval úřady nepovolenou evangelizaci mezi studenty a dělníky. Za to byl roku 1951 zatčen a posléze roku 1954 odsouzen, formálně za vlastizradu, na 14 let vězení. Propuštěn byl právě roku 1964, tedy asi rok před uplynutím původně uloženého trestu.

2 Centrální archiv Vězeňské služby ČR, fond Valdice, kart. I.

3 Velmi zajímavé svědectví o této vlně perzekuce zanechal historik Jan Tesař v knize *Zamlčená diagnóza*. Praha, Triáda 2003. Jan Tesař byl zatčen v listopadu 1971 za výrobu a šíření letáků vyzývajících k bojkotu „voleb“ a byl odsouzen k trestu šesti let vězení. Také v jeho případě se angažovala AI.

v Londýně posílala celá řada exulantů a iniciativ. Za všechny jmenujme Františka Janoucha (Nadace Charty 77), Viléma Prečana (Československé dokumentační středisko), Jiřího Pelikána (Listy), Pavla Tigrida (Svědectví) nebo Jana Kavana (Palach Press). Na práci AI se podíleli i lidé se vztahem k Československu, jako byli např. překladatel a člen skupiny The Plastic People of the Universe Paul Wilson nebo kanadský historik Gordon Skilling.

Velkou oporu si získala československá věc ve Spolkové republice Německo. V tamní sekci AI existovala například koordinační skupina AI (Koordinationsgruppe) v Heidelbergu, která poskytovala místním skupinám AI informační servis o československých záležitostech a koordinovala akce. V srpnu 1976 německá sekce AI vydala zprávu „CSSR 1976 – Junge Kultur unter Anklage“. Zpráva byla výčtem perzekučních kroků proti nonkonformním umělcům undergroundu.

Významným impulsem pro aktivity AI byl podpis Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě roku 1975 v Helsinkách. Součástí tzv. třetího koše této dohody byl závazek účastnických zemí dodržovat lidská práva svých občanů. Měl dva důsledky. Jednak umožňoval projevat zájem ze zahraničí o stav dodržování lidských práv v signatářských zemích a potom vyvolával k životu občanské iniciativy přímo v zemích, kde byla lidská práva porušována. Proto od druhé poloviny sedmdesátých let vzrostly aktivity AI související s Československem. Projevuje se to v množství dokumentů, které o Československu AI vydala. Do roku 1976 jejich počet nepřesáhl pět ročně. V dalších letech jejich množství nekleslo pod 15.

Dalším dokladem zájmu AI o Československo je množství výzev, které adresovali členové AI ve prospěch obětí porušování lidských práv úředním místům v Československu. Jejich počet několikanásobně překračoval množství jiných režimu „nepřátelských“ tiskovin, které současně do Československa přicházely. Tabulka ukazuje počty poštovních zásilek zadržovaných StB. Pozoruhodné jsou zejména údaje za první čtvrtletí roku 1989:⁴

Období	Zahraněční písemnosti	Zásilky AI
1981	1 062	33 193
1982	5 017	22 797
1983	1 260	42 206
1984	1 460	25 544
III.–VI. 1985	94	2 028
I.–XI. 1986	4 581	10 757
1987	9 040	32 723
I.–III. 1989	?	20 066

Podklady ke konkrétním případům i k všeobecným zprávám AI připravovalo Výzkumné oddělení mezinárodního sekretariátu v Londýně. Jednotlivým zemím a regionům se věnovali konkrétní referenti. Vedoucím výzkumného oddělení byl do roku 1976 československý exilový historik Zbyněk Zeman, poté oddělení vedla Stephanie Grantová. Výraznou osobností na československém úseku byl výzkumný pracovník Georg Steiner. Výzkumné oddělení se trvale snažilo o ověřování produkovaných informací. Jen serióznost byla předpokladem toho, že akce AI nebudou kritizovanými zeměmi odmítány z důvodu formálních nedostatků. Informačních zdrojů byla celá řada, od obětí nebo jejich příbuzných, přes aktivisty na poli lidských práv, otevřené zdroje až po vlastní výzkum AI v cílové zemi.

V případě Československa hrály významnou roli informace získávané z bohatých zdrojů Rádia Svobodná Evropa nebo přímo z Československa, především od Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Vzhledem k cenzuře médií, cenzuře korespondence se zahraničím a překážkám v cestování však bylo získávání konkrétních informací z Československa obtížné. Proto do země přijížděla někdy otevřeně, často ale skrytě řada zástupců AI. Jejich úkolem bylo získávat a ověřovat informace o případech porušování lidských práv nebo se účastnit v roli pozorovatelů soudních procesů. Zástupcům AI byli často nápomocni aktivisté nezávislých občanských iniciativ.

Zahraněční návštěvy disidentů ale často neunikly pozornosti státní moci. Proto byli často tito zástupci AI nejrůznějším způsobem obtěžováni Státní bezpečností. Méně úspěšné byly mise pozorovatelů soudních procesů. Manipulaci soudů jasně prozrazovala souhra, s jakou byli delegáti AI vylučováni ze soudních přelíčení, zadržováni StB a izolováni, aby neměli možnost jakkoliv vystupovat ve prospěch souzených.⁵

4 ABS, fond X. správa SNB, inv. j. 326, 345, 347, 374, 350, 351, 353, 355, vyhodnocení činnosti X. S SNB z příslušných let.

5 TOMEK, Prokop: Dvě zahraniční svědectví o československé justici 70. let 20. století, in: *Securitas Imperii*, č. 13, Praha, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu 2006, s. 150–157.

V září 1976 se chtěl zúčastnit procesu se členy skupiny The Plastic People of the Universe z pověření AI rakouský právník Henry Goldmann. Přímá účast mu byla znemožněna, údajně pro nedostatek místa v soudní síni. Mohl alespoň hovořit s příbuznými pronásledovaných a celou řadou osobností disentu.

V říjnu 1978 byl rakouský právník dr. Wolfgang Aigner vyslán AI k sledování procesu s Petrem Cibulkou, Liborem Chloupkem a Petrem Pospíchálem v Brně. Dne 3. října 1978 byl Aigner zadržován StB po dobu pěti hodin, vyslýchán a účast na procesu mu byla zcela znemožněna.⁶

V průběhu procesu se členy VONS, Petrem Uhlem, Václavem Havlem, Václavem Bendou, Ottou Bednářovou, Jiřím Dienstbierem a Danou Němcovou 22.–23. října 1979 se zástupce AI Henry Goldmann opět marně snažil o přístup do soudní síně. Přesto na základě rozhovorů, které Goldmann vedl na chodbách soudní budovy s rodinnými příslušníky souzených, AI rozhodla, že proces nebyl spravedlivý a uznala obžalované obránce lidských práv za „vězně svědomí“.⁷

V prosinci 1979 bylo Henrymu Goldmannovi znovu znemožněno sledování odvolacího řízení u Nejvyššího soudu ČR v Praze ve věci členů VONS. Navíc byl tentokrát Goldmann zadržen na čtyři a půl hodiny Státní bezpečností, vyslýchán a poté vyhoštěn ze země pro „vměšování do čs. vnitřních věcí“, kterého se údajně dopustil pokusem sledovat soudní proces.⁸

Neúspěšných pokusů o účast zahraničního pozorovatele na politických procesech byla celá řada. Přesto i touto cestou získala AI, zejména rozhovory svých delegátů s československými občany, řadu cenných informací. Bylo důležité načerpat i přímé osobní zkušenosti s poměry v Československu. V neposlední řadě byly návštěvy ze zahraničí nepochybně vzpruhou oponentům režimu v beznaději normalizace. Na základě informací pak byly prováděny konkrétní kroky se snahou pomoci.

Zveřejnění Charty 77 v lednu 1977 vyvolalo v AI diskusi. Část členské základny, sekci a veřejnosti volala po výraznější podpoře tohoto nového pokojného hnutí na obranu lidských práv. Aktivisté Charty 77 riskovali osobní pohodlí, svobodu nebo možná i životy, jak se podle první reakce režimu mohlo zdát. Ovšem otevřená identifikace s kritiky politického režimu by byla v práci AI zcela novým prvkem a pravděpodobně by ohrozila úzkostlivě budovanou pověst nestrannosti. Proto se AI držela tak jako dosud podpory konkrétních obětí porušování lidských práv. Přesto lze říci, že občanské iniciativy Charta 77 a VONS, které se věnovaly monitorování porušování lidských práv a jejich vymáhání bez ohledu na politické, náboženské a další postoje a názory, byly AI velmi blízké.

Většina dokumentů, zpráv a výzev AI byla vydávána mezinárodním sekretariátem AI v Londýně. Nelze zde uvádět všechny dokumenty zabývající se Československem. Do roku 1989 jich mohlo být okolo dvou set padesáti. Pokusím se alespoň charakterizovat nejvýznamnější a nejtypičtější.

V březnu 1977 vydala AI patnáctistránkovou brožuru „Amnesty International Briefing“. Konstatovala, že zákon, podle nějž jsou odsuzováni političtí vězni, je takové povahy, že prakticky jakákoliv politická nebo veřejná aktivita v Československu může být považována za trestný čin.⁹ V této řadě publikací AI se objevila brožura o Československu jako devátá, současně byla první pojednávající o evropské zemi i první o zemi tzv. socialistického tábora.

Druhé aktualizované vydání brožury vyšlo 15. července 1981. AI ji téhož dne zaslala generálnímu tajemníkovi Ústředního výboru KSČ a prezidentu ČSSR Gustávu Husákovi s žádostí o „přezkoumání zákonů užívaných k odírání svobody informací, náboženství a pohybu“. Brožura byla detailním popisem poznatků AI o věznění československých občanů včetně představitelů politického a náboženského disentu. AI žádala Husáka o přezkoumání trestního práva a jeho uvedení do souladu s mezinárodními závazky, které na sebe Československo vzalo. Dále požadovala přezkoumat případ od případu věznění a stíhání podle článků trestního práva, užívaných k věznění občanů z důvodu svědomí.

6 K zadržení Aignera vydala AI 5. 10. 1978 tiskové prohlášení „AI representative detained by Czechoslovak police“ NWS 02/54/78. Archivní dokumenty AI jsou uloženy v Mezinárodním sekretariátu AI v Londýně. Dokumentace k monitorování případu členů skupiny The Plastic People of the Universe je uložena v Libri prohibiti (dále jen LP), sb. Perzekuce v Československu v letech 1948–1989. Tato sbírka stejně jako sbírka Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (dále jen sb. VONS) uložena též v LP obsahuje řadu originálů i kopií dokumentů vydaných AI. Soubor kopií dokumentů AI souvisejících s ČSSR je rovněž uložen v kanceláři Sdružení Amnesty International ČR v Praze.

7 PAŽOUT, Jaroslav: Ohlas na perzekuci členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných v roce 1979, in: *Sborník archivních prací*, r. 55, č. 1/2005, s. 245–246: Amnesty International says Czechoslovak human rights activists are „prisoners of conscience“, 28. 10. 1979 (EUR 16/11/79)

8 K zadržení Henryho Goldmanna vydala AI 8. 1. 1980 tiskové prohlášení „Amnesty International protests Czechoslovak harassment of trial observer“ EUR 16/03/80.

9 Amnesty International Briefing Czechoslovakia, March 1977. K publikaci bylo vydáno tiskové prohlášení Amnesty International reports on human rights violations in Czechoslovakia, NWS 02/15/77, 27. 3. 1977.

Nabízela Husákovi diskusi o svých zjištěních. Brožura popisovala také pozadí zneužívání práva k zastrašování bez jakýchkoliv soudních procedur, přičemž byly uváděny tyto metody tajné policie: opakovaná krátkodobá zatčení, časté výslechy, odpírání zaměstnání, důchodů a sociálních podpor apod. Aktivisté Charty 77 byli podle AI terčem útoků, včetně případů fyzického násilí, očividně s vědomím státní tajné policie. Publikace popisovala i životní podmínky ve vězení a soudní procedury. AI se snažila vysílat právníky jako pozorovatele k procesům, ale ti byli pokaždé blokováni úřady.¹⁰ Informovanost AI o situaci v ČSSR byla tedy velmi detailní.

Velkým procesům s lidskoprávními aktivisty byla věnována rozsáhlá zpráva „Charter 77 – Human Rights Movement in Czechoslovakia“ z ledna 1978¹¹. Zpráva shrnovala obsah dosavadních dokumentů Charty 77 a konfrontovala na papíře zaručené svobody s tlakem politické moci vůči Chartě 77, s akcemi StB, s oficiální propagandistickou kampaní, propouštěním z práce a procesy s Alešem Březinou, Vladimírem Laštůvkou a Alešem Macháčkem a Otou Ornestem a spol. Dále zpráva hovořila o důvodech obvinění, průběhu vyšetřování a seznamovala s nejnovějšími případy.

Proces s VONS byl pro AI asi největším československým tématem. VONS byl svými cíli, totiž monitorováním a zveřejňováním případů porušování lidských práv bez omezení politickými či jinými hledisky, skupinou spřízněnou s AI. Československý komunistický režim si pronásledováním členů VONS vytvořil velmi negativní reklamu. AI již v červnu 1979 vyzvala k podpoře členů VONS uvězněných na konci května 1979 prostřednictvím spěšných akcí,¹² další UA byla vydána 8. ledna 1980.¹³ V lednu 1980 vydala k procesu zprávu „Trials of Members of the Committee for the Defence of the Unjustly Persecuted (VONS) in Czechoslovakia“.¹⁴ Průběhu věznění a následnému procesu s VONS pak byly věnovány další spěšná akce a tisková prohlášení AI.¹⁵

Přestože se AI odmítla otevřeně identifikovat s Chartou 77 a VONS, vydala v prosinci 1978 bez úprav dokument Charty 77 číslo 16 „O československém vězeňství“. V úvodu sice konstatovala, že nemohla ověřit obsažené informace, přesto ale podle přesvědčení AI dokument obsahuje důležité informace o zacházení s vězni svědomí v Československu.¹⁶ AI rozšiřovala zprávu domácí opozice svojí celosvětovou informační sítí. Přes vyjádřený odstup tak dala najevo podporu a důvěru tvůrcům zprávy i obsaženým informacím.

Dalším takovým případem bylo zveřejnění dokumentu Charty 77 číslo 8/80 o poměrech ve věznici na Borech v květnu 1980. AI opět v úvodu odmítla odpovědnost za obsah, nicméně vyslovila přesvědčení, že dokument obsahuje závažné informace a ilustruje podmínky ve kterých jsou drženi vězni svědomí v Československu.¹⁷

AI se věnovala Československu samozřejmě v celé šíři svého mandátu. Proto se její akce a výzvy netýkaly jen politických oponentů. AI reagovala na pronásledování věřících za snahy o rozvoj náboženského života, výrobu a distribuci náboženských samizdatů, nebo na případy branců stíhaných pro odpírání vojenské služby z důvodu svědomí. Zabývala se ale třeba také citlivými případy tzv. vyzvědačů, z nichž celá řada skutečnými vyzvědači nebyla. AI protestovala proti provádění trestu smrti, i když se v Československu již od šedesátých let jednalo o případy kriminální, nikoliv politické povahy.

Poslední větší zprávou AI o Československu byla výzkumná zpráva „Czechoslovakia. Current prisoners of conscience“ ze září 1989. Sedmistránkový text uváděl případy šesti občanů, vězněných pro nenásilné prosazování jejich lidských práv: Františka Stárka, Ivana Martina Jirouse, Petra Cibulky, Otakara Veverky, Jana Šubrta a Vladana Kočího. Jednalo se o aktivisty kulturního undergroundu nebo odpírače vojenské služby z důvodu svědomí.¹⁸

10 Briefing paper No 9 AI Index: EUR/16/09/81. K publikaci vydáno tiskové prohlášení EUR 16/10/81. Souhrn obsahu brožury byl zveřejněn i v měsíčníku Amnesty International Newsletter ze srpna 1981 pod titulkem „Czechoslovakias penal code – a case for review“.

11 Charter 77 – Human Rights Movement in Czechoslovakia, EUR 16/01/78. 35 listů. Zpráva je uložena v LP, sb. VONS, inv. č. 3, sign. IV/3, kart. 3.

12 EUR 16/08/79 (UA 143/79) 10 Czechoslovak human rights activists:… 23. 6. 1979

13 EUR 16/01/80 CZECHOSLOVAKIA: Eleven Czechoslovak human rights activists, 8. 1. 1980. Viz též LP, sb. VONS, inv. č. 310, sign. IV/55, kart. 52.

14 EUR 16/04/80 Trials of member of The Committee for the defence of unjustly prosecuted (VONS) in Czechoslovakia, 15. 1. 1980, 13 listů. Viz též LP, sb. VONS, inv. č. 310, sign. IV/55, kart. 52.

15 Řada těchto dokumentů je uložena tamtéž.

16 EUR 16/11/78 Charter 77 Document No. 16, 1. 12. 1978, 28 listů. Původní dokument vydaný 22. 5. 1978 mluvčími Charty 77 Ladislavem Hejdánkem, Martou Kubišovou a Jaroslavem Šabatou viz in: *CHARTA 77: Dokumenty 1977–1989*. Svazek 1. Ed. Blanka Císařovská – Vilém Prečan. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2007. s. 134–152.

17 EUR 16/08/80, Charter 77 Statement 8/80, 30. 5. 1980. Původní dokument vydaný 19. 3. 1980 viz in: *CHARTA 77: Dokumenty 1977–1989*. Svazek 1., c. d., s. 314–317.

18 EUR 16/08/89, Czechoslovakia. Current prisoners of conscience. Září 1989. Viz též LP, sb. VONS, inv. č. 3, sign. IV/3, kart. 3.

Velmi často se zprávy o Československu, většinou v souvislosti s konkrétními pronásledovanými, objevovaly v měsíčníku *Amnesty International Newsletter*. Tento časopis byl vydáván mezinárodním sekretariátem AI v Londýně ve čtyřech jazykových verzích a byl distribuován sekcemi AI po celém světě.

Perzekuce v ČSSR zahrnovala i různé formy mimosoudního šikanování (odpírání kvalifikované nebo lépe hodnocené práce, administrativní sankce týkající se bydlení, životních podmínek, „nadstandardních vymožeností“ jako bylo cestování apod.). Proto byla pro perzekuované a jejich rodiny významná i materiální pomoc, kterou poskytovaly skupiny AI legálně, vesměs formou zasílání tuzexových poukázek prostřednictvím příslušných zahraničních firem.

Odezva práce AI v Československu před rokem 1989

Vzhledem k informační blokádě, která byla současně jedním z opatření komunistického režimu proti AI, byla obecná informovanost o AI malá. Lepší představu o ní měli občané, kteří sledovali samizdat, v němž se objevovaly zmínky o práci AI obecně i o mezinárodních akcích na podporu pronásledovaných.

V samizdatovém bulletinu *Informace o Chartě 77* (INFOCH) byl v roce 1985 otištěn informativní článek „Co je Amnesty International“. Jednalo se o třístránkový souhrn základních informací o organizaci a zejména o metodách její práce.¹⁹ O dva roky později pak byl v tomto bulletinu publikován pod názvem „Amnesty International o Československu“ výtah z výroční zprávy AI za rok 1985 a z dalších aktuálních zpráv AI věnovaných Československu.²⁰ Výtah z výroční zprávy AI za rok 1986 vyšel v INFOCH č. 14/1987. Článek shrnoval základní skutečnosti z výroční zprávy a zmínil pochopitelně i kapitolu věnovanou Československu.²¹

Intenzivní, i když skrytý zájem o AI jevil pochopitelně komunistický režim, zejména jeho represivní aparát. AI se s ním musela zákonitě velmi rychle dostat do kontroverze. Potlačování lidských práv bylo již od převzetí moci komunisty v únoru 1948 jedním z charakteristických rysů jejich vlády. Již jeden z prvních vězňů svědomí hájený AI, Josef Beran, byl zárukou, že komunistický režim bude považovat AI za nepřítele.

Kritika AI byla vedena vždy korektní formou a snažila se nekonfrontačním způsobem pokud možno umožnit provinilé vládě se ctí napravit křivdu, kterou páchala na vlastních občanech. Komunistický režim však vnímal jakoukoliv vnější kritiku jako útok a vměšování do vnitřních záležitostí státu.

Cennou informací o vnímání režimu a zejména jeho bezpečnostního aparátu podává teoretické zpracování tématu podané v rigorózní práci s názvem „Amnesty International a její antikomunistický charakter“. Její autor, nadporučík SNB Jiří Chmelarčík, ji napsal a obhájil v době studia na fakultě Státní bezpečnosti Vysoké školy SNB v roce 1980.²²

Podle Chmelarčíka byla obrana lidských práv nástrojem, kterým narušovala americká politika stabilitu mezi „socialistickým“ a „kapitalistickým“ světem, tedy mezi Východem a Západem. Proto „logicky“ i AI byla nástrojem této politiky. Jak Chmelarčík tvrdil, AI vznikla záměrně a nikoliv spontánně. Veškeré aktivity dotýkající se Československa pak vykládal jako záměrně organizované politické kampaně.

Jiří Chmelarčík psal svoji disertační práci na Vysoké škole SNB na základě praktické zkušenosti ze sledování AI, působil totiž na 4. odboru X. správy SNB, kontrarozvědném útvaru Státní bezpečnosti, který se zabýval „bojem proti ideologické diverzi“. Soudil, že AI je natolik rafinovaná, že veškeré kroky proti její činnosti musí být skryté a nemožnou být vedeny oficiálně ze státních pozic. Jinak by tato opatření mohla AI využít jako argument oprávněnosti své kritiky režimu. Aktivity proti AI měla řídit Státní bezpečnost. Cílem mělo být snížení „antikomunistické působení“ AI, znemožnění její činnosti na území Československa, diskreditace v zahraničí, rozeštvávání AI a československé opozice.

Režimu nahrávala jen velmi malá známost AI mezi obyvatelstvem Československa, která byla dána totální cenzurou československých sdělovacích prostředků. Jedinými médii, kde mohlo být o AI informováno, byl samizdat (viz INFOCH) a zahraniční média sledovatelná v Československu (Rádio Svobodná Evropa, Hlas Ameriky).

StB hodlala zamezovat příjezdům zástupců AI do Československa odpíráním udělení víz nebo alespoň vypovídáním ze země či případně trestně právním postihem a cenzurovat korespondenci a tiskoviny doručované ze zahraničí. Zde byly úspěchy StB patrně největší. Mezi zahraničními aktivisty AI hodlala StB získávat tajné spolupracovníky, čehož patrně nikdy nedosáhla, nebo je získávat mezi sympatizanty AI v Československu. Zde dosáhla určitých, ale v celkovém výsledku nepodstatných výsledků. Pomocí agentů hodlala StB diskreditovat vězně svědomí a aktivisty AI

19 *Informace o Chartě 77*, r. 9, č. 6/1985, s. 16–18.

20 *Tamtéž*, r. 11, č. 4/1987, s. 26–27.

21 *Tamtéž*, č. 14/1987, s. 19–20.

22 ABS, rigorózní práce npor. Jiří Chmelarčík: *Amnesty International a její antikomunistický charakter*, 1980.

před domácí i zahraniční veřejností. To se povedlo například v případě Milana Vlka, kde ovšem k tomu existovaly velmi dobré předpoklady.²³ StB se snažila neúspěšně rozeštvát ústředí AI a jednotlivé národní sekce.

Konečným výsledkem těchto mnoha kroků mělo být „odhalení skutečné tváře“ AI před „pokrokovými silami kapitalistických států“, které zejména měly být podle StB hlavními nevědomými nástroji činnosti AI. Zde StB viditelný úspěch opět nezaznamenala.

Hlavním ústředím boje proti AI byl ve Státní bezpečnosti jeden z jejích centrálních útvarů, Správa kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli (X. správa FMV). Ta zavedla 28. 6. 1977 na Amnesty International objektový svazek. Jistě i před tímto datem byly shromažďovány informace o aktivitách AI, ale až tehdy uzrál čas věnovat se problému s větším nasazením. Důvodem byl nejspíše zmíněný helsinský proces a vznik Charty 77. Už z typu svazku lze usuzovat, že byl určen především ke shromažďování informací. Podle registru svazků centrály Státní bezpečnosti byl tento svazek zničen dne 7. 12. 1989. Za více než dvanáct let dosáhl rozsahu okolo 1200 listů.²⁴

Alespoň rámcovou představu o obsahu zničeného svazku dávají výkazy o činnosti pro vedení X. správy SNB a Federálního ministerstva vnitra z osmdesátých let. V orientaci mohou pomoci i jednací protokoly 4. odboru X. správy SNB.

X. správa vznikla roku 1974 jako centrální součást StB pro boj proti „vnitřnímu nepříteli“. Zabývala se ale i tématy s přesahem do zahraničí, v tomto případě tzv. centry ideologické diverze (ideocentry). Svazek AI byl veden převážně na 2. oddělení 4. odboru („ideocentra“). Po organizační reformě a začlenění X. správy SNB do Hlavní správy kontrarozvědky (II. správy SNB) v srpnu 1988 byl svazek veden na 2. oddělení 12. odboru II. správy SNB („ideodiverzní centra a emigrantská uskupení“).

Z těchto zdrojů lze vyvodit, že kroky Státní bezpečnosti proti AI nebyly příliš systematické a ofenzivní. Spíše se jednalo o reakce na vnější aktivity. V jednacím protokole převažuje došlá pošta a v ní (zejména v sedmdesátých letech) cenzurou pošty zabavené dopisy, petice a informační tiskoviny AI. Trvalou pozornost věnovala StB příjezdům „emisarů“ AI, tedy pozorovatelům soudních procesů, výzkumníkům a doručovatelům finančních podpor a informací. Po těchto lidech vytrvale pátrala a bojovala proti nim odpíráním víz, šikanováním na území Československa a vyhošťováním.

StB také přijímala některé preventivní kroky: zařazovala nepříjemné cizince na „index nežádoucích osob“ pro zamezení budoucích pokusů o cestu do Československa a také do databáze nepřátel celého východního bloku – Systému sjednocené evidence poznatků o nepříteli (Sistéma objediněno učeta danych o protivnike – SOUD), který iniciovala a provozovala KGB se spřátelenými státními bezpečnostmi. Do SOUD byli z aktivistů AI zařazeni například prof. Zbyněk Zeman, František Janouch, Stephen Abrams, Alexander Milne, Rukka Pyykkö nebo Ian Parker. StB také pozorně sledovala kontakty československých občanů s aktivisty AI v zahraničí, ať už písemné nebo osobní.

Ze zahraničních sekcí byla vůči Československu aktivní především německá sekce a možná překvapivě i sekce italská. Zatímco němečtí aktivisté vcelku unikali větší pozornosti a sankcím, v polovině osmdesátých let byly v centru pozornosti StB aktivity Italů. StB odhalila údajný „kanál“ pro přepravu tiskovin do ČSSR pomocí cest italských odborářů do Československa, organizovaných jako výměnné pobyty. Právě do italské sekce AI měli proniknout dva z nevelkého počtu agentů StB trvaleji využívaných proti AI: „Marco“²⁵ a „Radek“.²⁶ StB vyslovovala při zahajování

23 Milan Vlk byl trestně stíhán v roce 1983 pro trestné činy pobuřování a výtržnictví za zhotovení nápisů proti sovětské okupaci. Byla mu uložena ústavní léčba v psychiatrické léčebně. Od roku 1983 byl v kontaktu s AI, která jej obhajovala jako osobu pronásledovanou z politických důvodů. V roce 1985 dosáhla StB tzv. agenturně operativní kombinací (tzn. skrytým podsunutím informací o Vlkovi VONS) toho, že se od něj VONS distancoval jako od toxikomana a kriminálního recidivisty. 18. 3. 1986 byl Milan Vlk zatčen pro nedovolenou výrobu a držení omamných látek a odsouzen na jeden rok nepodmíněně, následně pak 18. 9. 1987 odsouzen Okresním soudem v Děčíně na třicet měsíců nepodmíněně za trestné činy poškozování republiky v cizině, snižování vážnosti prezidenta republiky atd. Důvodem byly písemnosti zabavené při domovní prohlídce, které měly prokázat kontakty Vlka s centrálou AI v Londýně. K případu Milana Vlka viz sdělení VONS č. 495 „O kampani za Milana Vlka“ a další dokumenty uložené v LP, sb. VONS, inv. č. 2, kart. 3. V ABS je pod a. č. 941064 MV uložen osobní svazek pod heslem „Vlčák“, registrační číslo 26567. Na Milana Vlka jej vedla Krajská správa StB v Ústí nad Labem. Informace o Vlkovi předal na podzim 1985 z pověření StB agent „Arabela“ (Jaroslav Vlach) severočeskému signatáři Charty 77 Zdeňku Jelínkovi a ten je poskytl Ladislavu Lisovi.

24 Další zaznamenaný objektový svazek věnovaný tématu AI byl zaregistrován až 15. 5. 1981 na 3. oddělení II. odboru správy StB České Budějovice. Svazek měl r. č. 15577 a byl zničen rovněž v prosinci 1989.

25 „Marco“: Petr Kautský, nar. 10. 1. 1948. Dne 16. 10. 1975 na něj byl založen 4. oddělením 2. odboru X. správy FMV spis prověřované osoby pod heslem „Bagrista“, registrační číslo 9967. Dne 26. 11. 1975 byl změněn na signální svazek „Anténa“ a 25. 6. 1976 na svazek agenta krycí jméno „Marco“ řízeného 2. oddělením 4. odboru X. správy FMV. Dne 8. 12. 1989 byl svazek údajně zničen.

26 „Radek“: Jiří Marek, nar. 19. 1. 1946. 1. 6. 1984 byl na jmenovaného založen 2. oddělením 4. odboru X. správy SNB spis prověřované osoby pod heslem „Radek“, registrační číslo 28189, 16. 6. 1984 změněn na spis kandidáta tajné spolupráce a 31. 8. 1984 na svazek agenta. Svazek byl údajně zničen 8. 12. 1989.

akcí nereálná podezření ze spáchání trestného činu podvracení republiky nebo poškozování zájmů republiky v cizině. Ale prakticky všechny akce StB, ve kterých rozpracovávala cizince nebo československé občany pro podezření z provádění nepřátelských aktivit proti režimu prostřednictvím AI, skončily přes zastrašování bez fatálních následků pro jejich aktéry. Zvláště možnosti citelnějšího postihu cizinců byly dosti problematické.

Jednou z metod úsilí o umlčení AI byly propagandistické články v československém tisku. Část článků nebyla původní, jednalo se o materiály převzaté ze SSSR. Články se nezabývaly konkrétně situací v ČSSR, ale snažily se ukázat AI jako antikomunistickou organizaci, která využívá lidských práv účelově, se snahou poškodit tzv. socialistické státy a naopak zamlčovat údajné porušování lidských práv v zemích západních demokracií. Propagandisté poukazovali většinou na mlčení AI k omezování pracovních práv komunistů na Západě a na to, že AI neakceptuje „pokrokové“ násilí bojovníků národně osvobozenického hnutí v rozvojových zemích jako oprávněné. Články se objevovaly zejména v deníku Rudé právo a v stranickém týdeníku Tribuna. Zde byl například 25. června 1980 otištěn velký článek „Komu slouží Amnesty International“ a 20. 8. 1980 kratší text „Špinavá hra pokračuje“.

Na oba texty AI reagovala dopisem generálního tajemníka AI Thomase Hammerberga šéfredaktorovi Tribuny Karlu Horákovi z 21. října 1980. Generální tajemník vyvracel v dopise tvrzení obsažená v článkách Tribuny a závěrem nabídl Tribuně přetištění pravidelných tří případů „Vězňů měsíce“, jejichž výběr z nejrůznějších zemí světa by ukázal nejlépe nestrannost AI. O rok později, 9. listopadu 1981 publikovala Tribuna opět článek o AI v podobném duchu s názvem „Samozvanci, špióni a rozvratníci“. Za zmínku stojí skutečnost, že článek spolupodepsal Josef Nevečeřal, major StB a náčelník zmíněného 4. odboru X. správy SNB.

Úsilí StB potlačit aktivity AI lze rozdělit do dvou oblastí. První byla snaha zamezit rozšiřování struktur, vlivu a povědomí o AI na československém území. To se s pomocí trvalého sledování a totální cenzury korespondence i médií nepochybně dařilo. Struktura AI v Československu před rokem 1989 nevznikla. Propagandistické kroky proti AI ale asi nebyly veřejností příliš akceptovány, stejně jako nenávislná propaganda v jiných případech. Výsledkem mediální kampaně a cenzurování tak byla spíše nevědomost o AI a její práci než vytvoření jejího negativního obrazu u veřejnosti.

Mezi zástupci AI a obránci lidských práv v Československu byla udržována celá řada individuálních kontaktů, některé další se StB dařilo kontrolovat, infiltrovat nebo zpřetrhat. Řada zástupců AI nebyla na území státu vpuštěna, případně byli obtěžováni, zadržováni nebo nakonec vyhoštěni. Občané, kteří s AI nějakým způsobem spolupracovali, byli StB různým způsobem kontrolováni, zastrašováni a v některých případech i pronásledováni. Nepochybně ale řada takových kontaktů pozornosti StB ušla.

Druhou úroveň, na níž je třeba zkoumat výsledek potlačování vlivu AI v Československu, byly vlastní výsledky její práce. Tou byla podpora a pomoc konkrétním obětem porušování lidských práv a zlepšování právního stavu v Československu.

Zde se podařila AI jistě celá řada drobných kroků, jako byla podmíněčná propuštění nebo přerušení výkonu trestu, formálně třeba ze zdravotních důvodů. Československý komunistický režim, stejně jako ostatní podobné režimy, ze zásady z prestižních důvodů nepřiznával, že se podvolil tlaku zvenčí. Režim také nedokázal zabránit zaslání finančních podpor ze zahraničí. Je ovšem možné, že příliv tvrdé měny nebyl tak nevíтанý.

Co bylo ale důležitější, určité formy zacházení s občany se postupně stávaly nepřijatelnými. Jakýkoliv exces ze strany představitelů režimu pro něj znamenal uvnitř země i v zahraničí obtíže.

Jako nejvýraznější událost tohoto druhu připomeňme úmrtí Pavla Wonky v dubnu 1988. Československé úřady pod tlakem povolily americkým patologům provést nezávislou pitvu. Profesori Robert S. Lawrence a Robert H. Kirschner, kteří přijeli v květnu 1988, se zajímali i o zdravotní stav politických vězňů z Valdic Waltera Kanií, Františka Veise a Josefa Römera. Kaniu a Römera přitom hájila AI. Správa Sboru nápravné výchovy (SNV) si nemohla dovolit další obdobný případ, proto byl propuštěn ze zdravotních důvodů z iniciativy Ministerstva spravedlnosti ČSR v květnu 1988 W. Kania, což podle monitoringu vnitřní ochrany vyvolalo naději u ostatních „prvohlavových“²⁷ vězňů ve Valdicích.²⁸ Podobný důsledek mělo o rok později propuštění Františka Veise, rovněž ze zdravotních důvodů.²⁹

27 Vězni odsouzení podle I. zvláštní hlavy trestního zákona – trestné činy proti republice.

28 ABS, f. A 34/1, II. správa SNB, Informace náčelníka II. správy SNB plk. JUDr. Karla Fírta I. náměstkovi FMV genmjr. Ing. Aloji Lorencovi o kontrarozvědčné kontrole osob odsouzených pro trestný čin vyzvědačství, 4. 7. 1988. Kania byl propuštěn z vězení na základě usnesení Okresního soudu v Jičíně z 24. 5. 1988 o přerušení jeho výkonu trestu odnětí svobody ze zdravotních důvodů, viz LP, sb. VONS, inv. č. 160, sign. I/1, kart. 30.

29 Stalo se tak na základě usnesení Vyššího obvodového soudu v Hradci Králové o podmíněném popuštění F. Veise z výkonu trestu z 28. 4. 1989. Viz sdělení VONS č. 1023 „František Veis podmíněčně propuštěn“, in: LP, sb. VONS, inv. č. 315, sign. III/8, kart. 54.

SNV evidoval došlou poštu z celého světa adresovanou vězňům, kteří byli posuzováni jako vězni svědomí. Byly to zásilky od Amnesty International nebo třeba Mezinárodní společnosti pro lidská práva (International Gesellschaft für Menschenrechte). Korespondence přicházela i z Československa od jednotlivců z iniciativy Charty 77 a VONS. Dopisy nebyly vězňům předávány, povolena byla pouze korespondence od přímých příbuzných. Posuzovány byly z hlediska kontrarozvědného, jako možná snaha o kontakt zpravodajskými službami pod krytím lidskoprávních organizací. Faktický, pro vězně významný důsledek tohoto zájmu byl respekt a opatrnost vězňů.

Potíže režimu s odsouzením Václava Havla na jaře 1989, které bylo provázeno masivním zájmem ze strany domácí veřejnosti vyjádřeným např. peticí kulturních pracovníků a zahraniční pozorností také nenastaly samy od sebe. Rozdílné chování režimu v padesátých letech či na počátku normalizace a naopak v letech osmdesátých si vynutila celá řada faktorů, mezi nimiž má jistě své místo i trpělivá práce stanic AI na celém světě.

Ovšem nelze nevidět i neúspěchy. Bezpečnostní a justiční aparát nadále pronásledoval občany za jejich úsilí o prosazování občanských svobod. V legislativní sféře se AI v ČSSR nedařilo vůbec, nebyl např. přijat zákon o alternativní vojenské službě či zrušen trest smrti.

Pád komunistického režimu znamenal pochopitelně pro AI zcela novou situaci. Nadále sice zůstalo Československo v zorném úhlu AI a objevovala se i kritika porušování lidských práv. Na druhé straně existovaly nyní podmínky pro zapojení československých občanů do práce AI. V květnu 1990 se v Praze uskutečnilo z iniciativy rakouské a německé sekce a londýnského mezinárodního sekretariátu AI první setkání zájemců. Počáteční zvýšený zájem ale během krátké doby opadl. Ve svobodných podmínkách byla AI jednou z mnoha nevládních organizací a důvodem bylo patrně i nové zaměření především do třetího světa. V říjnu 1991 bylo sice v Brně založeno Sdružení AI v ČSFR (od roku 1993 v ČR, rovněž na Slovensku vznikla samostatná struktura AI), ovšem do dnešní doby nebyly splněny podmínky pro uznání řádné národní sekce AI. Přesto se několik tisíc členů AI v České republice stále snaží přispět do této globální sítě solidarity.

V tomto stručném nástinu vztahu Amnesty International k Československu je patrný význam této mezinárodní organizace pro politický a společenský vývoj v Československu před rokem 1989. AI byla jedním z nepřehlédnutelných faktorů, který měl vliv na tehdejší dění i na úroveň porušování lidských práv.

1.

1980, 25. června, [Praha].^(a) – Článek Jiřího Aleše a Pavla Hermanovského „Komu slouží Amnesty International“ obsahující hodnocení činnosti Amnesty International z hlediska komunistické propagandy.

Amnesty International (Mezinárodní amnestie) je nevládní mezinárodní organizace ustavená na základě aktu soukromé povahy – dohody uzavřené mezi osobami, které ji potvrdily písemnou smlouvou – stanovami. Tím se Amnesty International liší od mezinárodních vládních organizací, jejichž zakládací listinou je mezinárodní dohoda.

Amnesty International má podle stanov vyvíjet činnost za propuštění politických vězňů, materiálně a ideově podporovat osoby, které v důsledku porušení Všeobecné deklarace lidských práv jsou vězněny, zadržovány nebo jinak omezovány pro své politické názory a činnost, náboženské přesvědčení, barvu pleti nebo jazyk. Tyto osoby stanov Amnesty International označují jako „vězně svědomí“. Za pomoci svých pracovních skupin Amnesty International „adoptuje“ tyto „vězně svědomí“, poskytuje jim právní pomoc a finanční podporu jejich rodinám. Interpeluje za ně u vlád, pořádá dny jednotlivých vězňů a organizuje demonstrace za jejich osvobození.

Jaká je skutečnost?

Nejen z činnosti, ale již ze stanov je zřejmý buržoazní, protirevoluční a pokrytecký charakter této organizace. Za „vězně svědomí“ Amnesty International podle stanov pokládá pouze ty vězně, kteří při prosazování svých politických názorů nepoužili násilí. Mezi stoupence násilí zařazuje nejen kontrarevoluční teroristy, stoupence neofašismu, trockismu, maoismu a anarchismu, ale současně také marxisty-leninovce, účastníky revolučního dělnického a komunistického hnutí, bojovníky proti nekolonialismu, za národní osvobození. Amnesty International tak zákonitě revoluční násilí proletariátu a národů bojujících za osvobození ztotožňuje s kontrarevolučním násilím monopolistické buržoazie.

Toto programové ustanovení Amnesty International je v rozporu s preambulí Všeobecné deklarace lidských práv OSN, podle níž občané mají právo, když vše ostatní při prosazování lidských práv selhalo, „uchýlit se k odboji proti tyranii a útlaku“.

Tím, že v boji proti revolučnímu a kontrarevolučnímu násilí Amnesty International zaujímá zdánlivě neutrální stanovisko, stojí ve skutečnosti na pozici buržoazní kontrarevoluce. Svými stanovisky klame pracující masy a zabraňuje jim postavit se na správnou stranu barikády, na stranu socialistické revoluce.

Přestože Hospodářská a sociální rada OSN přiznala Amnesty International statut poradní organizace II. stupně při její Komisi pro lidská práva a podkomisi pro zabraňování diskriminaci a ochranu menšin, neznamená to, že by se stala součástí OSN. Amnesty International, i když o to všemožně usiluje, nemá právo vystupovat jménem OSN a svoji antisocialistickou činnost zakrývat její autoritou.

Amnesty International nenaplnuje požadavky obsažené ve statutu nevládní poradní organizace OSN a její činnost je zejména v rozporu se 71. článkem Charty OSN. Právě z hlediska porušování tohoto článku – vměšování se do vnitřních záležitostí socialistických států – nepožívá celosvětové autority.

Antikomunistické zaměření

Místo aby napomáhala, Amnesty International podvrací naplňování zásad a cílů Komise pro lidská práva OSN a její působení poškozují boj lidstva za lidská práva a svobody, který je součástí boje za socialistické přetvoření světa. Ve své „poradenské“ činnosti Amnesty International usiluje o to, aby Komise ovlivnila proti Sovětskému svazu a ostatním socialistickým státům, kde prý jsou lidská práva nejvíce porušována. Zneužívá tribuny OSN k tomu, aby ve prospěch imperialismu, za pomoci hrubých pomluv o údajném antihumanismu socialistického společenského řádu dezorientovala pracující masy kapitalistických států v jejich boji za lepší, socialistické uspořádání světa. Dvě třetiny akcí Amnesty International jsou orientovány proti Sovětskému svazu a ostatním socialistickým zemím.

Proti reálnému socialismu

Amnesty International byla založena v roce 1961 skupinou britsko-amerických právníků. Organizaci mimo ústřední orgány, Mezinárodní radu, Mezinárodní výkonný výbor, Mezinárodní sekretariát a administrativní aparát v počtu 500 placených úředníků tvoří národní sekce a výbory, zřízené ve 33 zemích, které řídí 1600 členů.

Jaké je třídní složení národních sekcí, pracovních skupin a individuálních členů Amnesty International, od nichž analytický odbor Amnesty International získává zpravodajské informace a které používá při organizování konkrétních podvrtných akcí proti socialistickým zemím? Povětšinou jde o příslušníky buržoazní a maloburžoazní

inteligence s nepřátelským postojem k marxismu-leninismu, reálnému socialismu, mezinárodnímu dělnickému a komunistickému hnutí i protikoloniálnímu hnutí národů. Také v případě socialistických států informátoři Amnesty International jsou osoby zaujímající nepřátelský vztah k socialistickému státnímu a společenskému zřízení.

Rozhodující slovo v činnosti Amnesty International má administrativní aparát, který rozhoduje o linii a zaměření organizace. Nutnost jeho existence generální sekretář Martin Enals „zdůvodňoval“ potřebou vysoké profesionality Amnesty International.

Amnesty International není ani tak financována z příspěvků národních sekcí a veřejných sbírek, jako z přísně utajovaných státních dotací a fondů i darů monopolů USA, Velké Británie a ostatních imperialistických států. Není proto divu, že většina akcí Amnesty International je orientována proti SSSR, ČSSR a ostatním socialistickým státům. Tyto kampaně jsou synchronizovány s kampaněmi jiných antikomunistických zahraničních center a Amnesty International v nich často vystupuje jako hlavní iniciátor a aktér.

Antikomunistická podvratná organizace

Nebezpečnost antikomunistické činnosti Amnesty International spočívá v tom, že svoje podvratné působení proti zemím reálného socialismu, mezinárodnímu dělnickému a komunistickému hnutí i protikoloniálnímu hnutí zakrývá frázemi o nestrannosti a neutralitě.

Amnesty International se ovšem pouze vydává za neutrální organizaci, která podle stanov působí „bez ohledu na politické zřetele a zájmy, v boji mezi kapitalismem a socialismem zaujímá neutrální postoje, neangažuje se ve prospěch jedné státní strany proti druhé, nepreferuje jeden společenský systém proti druhému, nevměšuje se do vnitřních záležitostí států... nepodporuje opozici atd.“

Opak je pravdou: Většinu svých finančních prostředků Amnesty International např. vynakládá na podporu tzv. vězňů ze socialistických států, přičemž si počíná s maximální konspirací, zejména utajením, jaké částky a komu byly poskytnuty. Minimální prostředky jsou proti tomu určeny pro tisíce skutečných politických vězňů v kapitalistických státech. Směšná je podpora, kterou Amnesty International poskytuje desítkám tisíc politických vězňů v latinskoamerických fašistických diktaturách.

„Publicistická“ činnost Amnesty International

Na socialistické státy se rovněž soustřeďuje většina „publikační“ štvavé činnosti této „neutrální organizace“. Svědčí o tom zejména zpráva Amnesty International za léta 1977–1978. Hlavním kapitalistickým státům – USA, Velké Británii, NSR a ostatním – je věnováno několik málo stránek. Porušování lidských práv v těchto zemích je označováno za „mírné prohřešky“.

Amnesty International nedělá potíže ustanovovat tzv. vězně svědomí v socialistických státech. Oproti tomu je podle téže zprávy „nicméně nesnadné... určit vězně svědomí v USA... Zjistit podstatu tvrzení, že lidé odsouzení v USA pro zřejmou nepolitickou, kriminální činnost byli ve skutečnosti falešně obviněni pro svoji politickou aktivitu a etnický původ.“ Stejně „potíže“ má Amnesty International v NSR, kde prý neexistují političtí vězni a kde proto nikdo nebyl „adoptován“ jako „vězeň svědomí“. Také v Irsku při uplatňování protiteroristických zákonů prý nedochází k policejnému přehmatům, a Amnesty International proto nemá důvod adoptovat „protisociální teroristické živly jako „vězně svědomí“.

Lakonické jsou ve zprávě také informace o latinskoamerických fašistických režimech. Sliby tamějších diktátorů, že „budou přihlížet k lidským právům“, jsou brány za bernou minci a jsou pokládány za pozitivní výsledky činnosti Amnesty International. V její činnosti se tak striktně uplatňuje Carterova koncepce diferencovaného, tolerantního přístupu k porušování lidských práv v latinskoamerických státech.

Kladně byly ve zprávě hodnoceny přísliby bývalého nikaraguijského diktátora Anastasia Somozy Debaleho, že bude přihlížet k demokratickým právům. Kritice byly naopak podrobeny „násilné“ činy osvobozeneců, vedeného Sandinistickou frontou osvobození, které prý vyvolávají násilné reakce Somozy. „Násilné činy,“ píše se ve zprávě, „uskutečňované organizací nazývajících se Sandinistickou frontou osvobození pokračovaly... a Národní garda (Somozova garda – poznámka autorů) odplácela to nepřetržitě rostoucím násilím.“

Zpráva Amnesty International nemůže, vzhledem k veřejnému mínění dosti dobře zamlčet fašistická zvěrstva v Chile. „Neutralitu“ organizace ilustruje však skutečnost, že počet „vězňů svědomí“ adoptovaných v Chile činil pouze 32 osob.

Neinformovaní lidé na Západě z jednotlivých akcí Amnesty International ve prospěch některých „vězňů svědomí“, jakými například byla Wilmingtonská desítka či tři Charolette,⁽¹⁾ usuzují mylně na pokrokovost této organizace. Tato

intervenční činnost monopolistickou buržoazii nic nestojí a v žádném případě neohrožuje její třídní zájmy. Naopak vyvolává dojem, že také intervenční činnost ve prospěch tzv. vězňů svědomí v socialistických státech je analogicky pokrokovou činností.

Pojetí lidských práv rozvíjené Amnesty International se plně ztotožňuje s Carterovou koncepcí „lidských práv“ jako nástroje vměšování do vnitřních záležitostí socialistických států a jejich ideologické a politické destabilizace. Nikoliv o lidská práva, ale právě o to jde představitelům antisocialistické podvrtné organizace Amnesty International, která se vměšuje do vnitřních záležitostí socialistických států a veškerou svou činností straní světovému imperialismu.

Tribuna, Praha, č. 26, 25. 6. 1980, s. 7–8.

^a Datace stanovena podle doby vydání čísla časopisu *Tribuna*, ve kterém byl článek publikován, místo vzniku podle místa vydávání časopisu.

¹ V druhé polovině ledna 1971 zahájili černošští studenti bojkot středních škol ve Wilmingtonu v Severní Karolině, kterým chtěli dosáhnout uplatnění soudního rozhodnutí o rasové desegregaci středního školství. Tato akce vyvolala rozsáhlé rasové bouře, během nichž došlo 6. 2. 1971 k vypálení obchodu patřícího bělošskému majiteli. Na přivolané hasiče i policisty bylo střeleno z kostela, kde byli zabarikádováni účastníci bojkotu. V roce 1972 byli za tento čin odsouzeni černošský aktivista reverend Ben Chavis, který přijel do Wilmingtonu bojkot organizovat, dalších osm černošů a jedna bělošská žena k vysokým trestům odnětí svobody (celkem 282 let). Později někteří svědci své výpovědi odvolali s tím, že k nim byli donuceni, nebo že byli podplaceni. V roce 1976 se případu ujala Amnesty International. K propuštění vězňů však došlo až v roce 1980.

V lednu 1972 byli obviněni tři černoši z vypálení stájí v Charolette v Severní Karolině, k němuž došlo v září 1968 a zahynulo při něm patnáct koní. Mělo se údajně jednat o pomstu za to, že jim nebyla pro barvu pleti umožněna projížďka. V červenci 1972 byli odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody, přestože obhajoba poukazovala na rozpornost svědectví a na takřka výhradně bělošské složení poroty. Rozsudek byl potvrzen jak odvolacím soudem Severní Karoliny, tak Nejvyšším soudem. V březnu 1974 vyšlo najevo, že dva klíčoví svědci byli sami obviněni z kriminálních činů a za svědectví dostali úplatky, byla jim přislíbena imunita a zařazení do programu ochrany svědků. Žádost o obnovu procesu však byla zamítnuta. K propuštění vězňů došlo až v červenci 1979 na základě milosti guvernéra Severní Karoliny.

2.

[1985, 16. dubna–10. května, Praha].^(a) – Zpráva „Co je Amnesty International“ o cílech, metodách práce a struktuře mezinárodní organizace na obranu lidských práv Amnesty International vypracovaná na základě materiálů této organizace.

Cíle

Amnesty International je světové hnutí boje za lidská práva, neztotožňující se s žádnou vládou, politickou stranou, ideologií ani vírou. Má poradní statut v Organizaci spojených národů (v Hospodářské a sociální radě OSN), dále v UNESCO, Evropské radě a v dalších mezinárodních organizacích.

AI usiluje o propuštění osob vězňů, internovaných nebo postavených pod dohled v kterékoli zemi pro jejich politické, náboženské nebo jiné poctivě vyznávané názory, dále pro odmítání vojenské služby anebo pro jejich barvu pleti, národnost nebo jazyk, pokud nepoužívají nebo nehlasají násilí. I v případech těch, kdo ho používají nebo hlásají, se však AI staví proti mučení a trestu smrti. Prosazuje spravedlivé soudní řízení se všemi politickými vězni bez rozdílu.

AI se snaží o vtělení dalekosáhlých ustanovení o lidských právech do mezinárodních dohod a v dlouhodobém výhledu o plné uplatnění lidských práv na celém světě. Usiluje o to, aby všude na světě byla dodržována ustanovení Všeobecné deklarace lidských práv a Vzorových minimálních pravidel zacházení s vězni.

AI považuje tyto články deklarace za zvlášť podstatné pro svou činnost: 3. – právo na život, svobodu a osobní bezpečnost; 5. – zákaz mučení a nelidského zacházení; 9. – ochrana před svévolným zatčením, držením ve vazbě nebo posláním do vyhnanství; 10. – právo na řádné soudní řízení; 13. – právo opustit vlastní zemi a vrátit se do ní; 14. – právo žádat o azyl v jiné zemi; 18. – právo na svobodu svědomí a náboženství; 19. – právo na svobodu předsvědčení a projevu; 20. – právo na svobodu shromažďování a sdružování.

AI je ideologicky nestranná a pracuje přísně bez politických měřítek. Priorita jejího úsilí se řídí výhradně měřítky spravedlnosti a humanity. Největší úsilí vyvíjí ve prospěch těch vězňů, jejichž život je ohrožen.

Metody

Metody práce AI jsou rozmanité. Základnu organizace tvoří skupiny, které se skládají z pěti až dvaceti dobrovolných pracovníků vykonávajících různé úkoly.

Patronátní skupiny jsou nejdůležitějším typem skupin jak počtem, tak naléhavostí své práce. Každá skupina přebírá patronát nad třemi politickými vězni ze zemí různých politických soustav. Zpravidla bývá jeden z vězňů držen v některé

zemí sovětského bloku a druzí dva jsou ze zemí západních nebo z třetího světa. Dosud byli pod patronátem AI vězni z 90 zemí. Takových vězňů je toho času na 4 000 a každým rokem jich přibývá a na druhé straně se pouští kolem 30 procent.

Každá patronátní skupina dostává o svých třech vězních doklady od mezinárodního sekretariátu. Obsahují všechny dostupné údaje o vězni: jeho věk, povolání, rodinné poměry, zdravotní stav, údaje o zatčení, obvinění, rozsudku, místě věznění a o poměrech ve věznici. Dále tu jsou adresy hlavy států, ministrů a jiných osob a organizací, kterým má skupina psát, někdy adresa rodiny a advokáta. Spisy obsahují i zprávu o politické a právní situaci v zemi a o důvodu zatčení. Podle okolností jsou tu ještě další zprávy, novinové výstřižky atd.

Při výběru vězňů pro patronátní skupinu je uplatňována zásada, že skupina nemá nikdy patronát nad vězněm ze své vlastní země.

V rámci svého patronátu se skupina snaží použít všech právních prostředků, aby dosáhla propuštění svých tří vězňů nebo alespoň zlepšení podmínek ve věznici a zlepšení lékařské péče. Zásadně se každá skupina snaží navázat s vězněm písemný styk. Kde to není možné, dopisuje si s příbuznými. Skupina vyvíjí vždy všemožné úsilí, aby s vězněm navázala spojení, protože každý pozdrav má pro něho cenu.

Být ve styku s rodinou je obvykle snazší, ale i tu se dbá zásady, aby jejím příslušníkům nebylo uškozeno. Skupina se rovněž snaží posílat vězňům a jejich rodinám hmotnou podporu. Nikoli bezvýznamnou složkou její práce je morální podpora vězně a jeho blízkých, kteří snášejí svůj osud snáze, vědí-li, že někde ve světě jsou lidé, kteří na ně myslí a chtějí pomoci.

Koordináční skupiny koordinují činnost patronátních skupin zaměřenou na vězně z určité země, opatřují dodatečné informace, zařizují hmotnou pomoc, připravují společné informační akce, a tak pomáhají zdokonalovat patronátní činnost. Koordináční skupiny pro Československo jsou v NSR a Holandsku. Jejich adresy: Coordination Group on Czechoslovakia, Im Gebelacker 25, D 6900, Heidelberg, NSR; Coordination Group on East Europe, Govert Flinckstr. 121, Amsterdam, Nizozemí.

Akční skupiny: Každá skupina a každý člen AI se snaží informovat veřejné mínění ve své zemi a získat jeho podporu. Publicita a sbírky peněz tvoří hlavní náplň práce akčních skupin. Jejich členové hovoří ve školách, závodech atd. o práci AI, o postavení vězňů, o nutnosti pomáhat jim.

Skupiny podle povolání: Skupiny odborářů, právníků, lékařů, poslanců, učitelů nebo novinářů podnikají akce na záchranu vězněných příslušníků stejných povolání, uveřejňují informace o případech pronásledování v odborných časopisech nebo na konferencích, usilují o to, aby jejich organizace zasahovaly v mezinárodním měřítku, účastní se tvorby mezinárodních dohod o ochraně lidských práv.

Skupiny se zvláštními úkoly: V některých zemích je tolik politických vězňů, že nelze nad všemi převzít patronát (Indonésie přibližně 55 000, Indie 40 000, SSSR 10 000, Chile 5 000, Argentina 4 000 atd.). Jinde jsou podmínky ve vězeních obzvláště špatné nebo vězni mizejí, často pravděpodobně zavražděni. V takových případech se skupiny se zvláštními úkoly snaží dosáhnout buď všeobecného propuštění anebo aspoň respektování Vzorových minimálních pravidel zacházení s vězni.

Úkoly organizace jako celku

Občas se konají soustředěné kampaně zaměřené na jednotlivé země. Takových akcí se zúčastní celá organizace, např. záplavou dopisů a telegramů, sbírkou podpisů pod petice, žádostí, aby vládla určité země zakročila, nebo manifestačními hlídkami a demonstracemi. Tím se mobilizuje veřejné mínění v případech, kdy jde o trvalé odstranění svobody projevu, krajně zlé podmínky věznění, dlouhodobé uvěznění osob bez soudu nebo soustavné mučení.

Úkoly vedení AI

Souběžně s růstem autority AI vzrůstá rovněž její vliv na mezinárodním poli. AI je zastoupena v mnoha mezinárodních konferencích o lidských právech a předkládá zprávy a návrhy rezolucí. Např. o dvě rezoluce proti mučení schválené OSN v letech 1973 a 1974 se valnou měrou zasloužila AI. Z jejího popudu jsou vysíláni právníci jako pozorovatelé při procesech a lékaři k vyšetření obětí mučení.

Úkoly jednotlivých členů

K akcím jednotlivých členů patří např. kampaň zasilání korespondenčních lístků ve prospěch „vězně měsíce“. Vedení AI uveřejňuje každý měsíc krátkou zprávu o třech vězních uvězněných zvláště dlouho nebo ve velmi špatných podmínkách, zvláště starých a nemocných. Několik zdvořilých vět na korespondenčním lístku adresovaném hlavě státu, předsedovi vlády nebo vedoucímu stranickému představiteli žádá o amnestii, propuštění nebo o lékařskou péči. Poněvadž se kampaně korespondenčních lístků účastní tisíce lidí v mnoha zemích, působí jako reflektor, který vrhá na dříve neznámého vězně světlo světového zájmu a často vede k přezkoumání jeho ostudu.

Jelikož si AI jako soukromá organizace musí sama opatřovat peníze na své akce, závisí na finanční pomoci všech svých členů a příznivců.

Struktura organizace

AI byla založena v r. 1961 po výzvě ve prospěch „zapomenutých vězňů“, kterou uveřejnil v listě Observer londýnský advokát Peter Benenson. Dnes má přes 97 000 členů ve více než 60 zemích. Národní sekce jsou ve 33 zemích a skupin je přes 1 600. Nejsilnější jsou v NSR, Švédsku, Holandsku, Velké Británii a USA. Malé sekce nebo jednotlivé skupiny existují i v tak vzdálených zemích jako Mexiko, Peru, Nigérie, Ghana, Izrael, Indie, Pákistán, Nepál, Srí Lanka, Bangladéš, Jižní Korea, SSSR.

Národní sekce

představují odbočky organizace v jednotlivých státech. Koordinují práci skupin a členů ve svých zemích, podporují akce ústředí a opatřují peníze na financování akcí vlastních i ústředních. Snaží se získávat podporu úřadů, náboženských i odborných organizací, tisku, rozhlasu, televize pro práci AI.

Mezinárodní rada

je nejvyšším orgánem AI a koordinuje činnost národních sekcí. Provádí změny ve stanovách, schvaluje rozpočet a směrnice pro postup.

Mezinárodní výkonný výbor

je rozhodujícím orgánem AI mezi zasedáními Mezinárodní rady. Řídí činnost Mezinárodního sekretariátu AI.

Mezinárodní sekretariát

má sídlo v Londýně: 53 Theobald's Road, London WC1X 8SP. Má v AI klíčovou úlohu jako středisko, kudy procházejí informace, kde se činí běžná rozhodnutí a odkud se centrálně přidělují prostředky. V čele MS je generální tajemník. Velké dokumentační oddělení ověřuje a doplňuje veškeré údaje o věznicích. Toto oddělení je stále více považováno za mezinárodní autoritu o politické perzekuci a porušování lidských práv. Proto je často žádáno o dokumentaci pro členy parlamentů, pracovníky sdělovacích prostředků, náboženských, akademických a odborných organizací i pro jiné mezinárodní organizace. Informační a publikační oddělení vydává materiály pro tisk a distribuuje měsíční bulletin Newsletter, ročenku Annual Report. Kromě toho působí v MS ještě právní, administrativní a koordinační oddělení.

Zdroje informací

Dokumentační oddělení MS studuje noviny a časopisy z celého světa, zprávy od propuštěných vězňů, od odborníků a exilových organizací, dopisy od vězňů (mnohdy propašované z vězení) a jejich rodin. Dále se sledují soudní procesy na místě, požadují se vysvětlení od vlády apod.

Rozpočet a příspěvky

Rozpočet AI se financuje většinou z příspěvků národních sekcí. Příspěvek sekce je úměrný počtu skupin. Příjmy sekcí se skládají z příspěvků skupin, darů, nadací a výtěžků z veřejných podniků a jiných akcí.

Styk s vládami a úřady

Patronátní skupiny posílají značný počet dopisů a petic příslušné vládě a jiným úřadům a také vyslanectví příslušné země. AI trvá na tom, aby všechny přípisy byly formulovány zdvořile a rozumně, se znalostí situace země a jejích zákonů a zvyklostí. Je důležité vládě stále dokazovat, že se na její nezákonně držené vězně nezapomíná. Informováním veřejného mínění se vytváří na příslušnou vládu tlak. Tam, kde se ukáže vzdálená možnost, že by zásah AI mohl vězni škodit, se samozřejmě veškerá činnost pozastavuje. Všeobecné zkušenosti jsou však opačné: akce AI mnohokrát vedly k revizi rozsudku, k propuštění vězně nebo aspoň ke zlepšení podmínek uvěznění.

(zpracováno podle materiálu AI)

Informace o Chartě 77, Praha, r. 8, č. 6/1985, s. 16–18.

^a Časové určení dokumentu stanoveno podle datace čísla samizdatového bulletinu *Informace o Chartě 77*, ve kterém byl publikován, místo vzniku stanoveno podle místa vydávání bulletinu.

3.

1986, 5. června, Praha. – *Dopis Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných vedoucímu československé sekce Amnesty International v Londýně Jiřímu Steinerovi obsahující návrh na zlepšení výměny informací pro zefektivnění činnosti ve prospěch nespravedlivě stíhaných osob v Československu.*

Vážený přítel,

protože vzájemné styky našeho výboru a Amnesty International považujeme za velmi důležité pro svou činnost ve prospěch nespravedlivě stíhaných osob v Československu, obracíme se dnes na Vás s několika návrhy, které by naši spolupráci mohly zlepšit. Jde nám především o informovanost, jak Vaši, tak naši. V poslední době se stalo dvakrát, že do Prahy přijeli členové dánských skupin AI a požadovali informace, které jsou jinak obsaženy v našich sděleních a které jsme jim v Praze mohli opatřit (v nelehkých podmínkách, v nichž pracujeme) jen za určitou dobu a s obtížemi. Ověřili jsme si mezitím, že veškeré informace, a to formou sdělení VONS, dostává Vaše londýnské ústředí operativně od Ivana Medka, člena našeho výboru, žijícího ve Vídni. Ivan Medek Vám také dodatečně posílá informace o Chartě 77, které sdělení VONS rovněž obsahuje.⁽¹⁾ Víme také o tom, že se po delší dobu obracíte na členku našeho výboru Zinu Freundovou, žijící v Londýně, která je s námi rovněž v přímém styku.⁽²⁾ Informace, např. úplná znění rozsudků, obžalob apod., fotografie vězňů, poskytuje také londýnský Palach Press.⁽³⁾ Přesto se zdá, že národní sekce resp. místní skupiny AI, které adoptovaly některé čs. vězně, mají informací nedostatek. Dozvěděli jsme se také, že snad pouze osm československých občanů je v současné době adoptováno AI. Prosíme Vás proto, abyste nám poslali a nadále průběžně doplňovali seznam těchto československých občanů, adoptovaných AI resp. sledovaných AI a abyste nám pro zajímavost napsali, které stíhané osoby z Československa, jejichž osudy se zabýváme, nebyly AI adoptovány, popř. v čem jejich případy nevyhovovaly kritériím AI pro adopci resp. sledování. Jak je Vám známo, VONS není členem AI a neřídí se týmiž kritérii, ale bylo by pro nás užitečné srovnávat naše postupy s Vašimi. Dále Vás prosíme, abyste nám zaslali adresy těch místních skupin AI, které někoho z Československa adoptovaly, abychom s nimi mohli vstoupit v přímý styk a poskytovat jim informace (které nejsou pro ústředí nezbytné) o zdravotním stavu, pracovním zařazení, rodinných poměrech vězňů resp. abychom mohli zprostředkovat styk příbuzných či stíhané osoby s aktivisty místní skupiny AI. Můžeme, např. prostřednictvím Palach Pressu, zajistit i dodání fotodokumentace apod. Z druhé strany by bylo žádoucí, abyste nás upozornili na případy (jako byl Jaroslav Javorský), které z různých důvodů VONS zatím nesledoval a jimiž se AI už zabývá nebo o nichž teprve shání informace.⁽⁴⁾

Prosíme Vás, abyste se ve všech otázkách obraceli na naše zahraniční členy, jejichž adresy čas od času zveřejňujeme. Odpověď na tento dopis nám laskavě pošlete stejnou cestou, již šel dopis k Vám.

Těšíme se na další spolupráci.

Se srdečnými pozdravy

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných,

československá liga pro lidská práva, člen Mezinárodní federace pro lidská práva ^(a)

LP, sb. VONS, inv. č. 3, sign. IV/4, kart. 3. – Kopie čistopisu, strojopis.

^a Pod textem poznámka o tom, že za správnost textu ručí Petr Uhl s jeho připojeným vlastnoručním podpisem a že kopie dopisu byly zaslány zahraničním členům Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných Zině Freundové, Martinu Hyblerovi, Ivanu Medkovi, Jiřímu Němcovi a Jaroslavu Sukovi, Palach Pressu a Františku Janouchovi.

¹ Hudební publicista, teoretik a kritik Ivan Medek byl po podpisu Charty 77 pracovně i občansky pronásledován. Přímým fyzickým násilím Státní bezpečnosti byl donucen v roce 1978 k emigraci do Rakouska. Spolupracoval z Vídně s rozhlasovými stanicemi Hlas Ameriky a Svobodná Evropa a v této době proslul svými rozhlasovými příspěvky o situaci v domácí československé opozici. Viz rozhovor s Ivanem Medkem v tomto sborníku.

² Signatářka Charty 77 a členka VONS Zina Freundová byla v říjnu 1981 přepadena a zbита ve svém bytě skupinou neznámých mužů, ve skutečnosti příslušníků Státní bezpečnosti. V důsledku ohrožování se Zina Freundová vystěhovala do Velké Británie. Viz sdělení VONS č. 269 „Přepadení Ziny Freundové“ ze 17. 10. 1981, in: *Informace o Chartě 77*, r. 4, č. 10/1981, s. 5. Další dokumentaci k přepadení Ziny Freundové viz in: LP, sb. VONS, inv. č. 94, kart. 21.

³ Tiskovou agenturu Palach Press založil v Londýně Jan Kavan. Kromě rozšiřování informací o situaci v československém disentu zajišťovala i transport exilových tiskovin a technického vybavení do Československa.

⁴ Tenista Jaroslav Javorský emigroval v březnu 1977 za rodiči do SRN. V říjnu 1977 byl zatčen na bulharsko-tureckých hranicích při pokusu dostat z Československa do zahraničí snoubenku s osmiletou dcerou. V prosinci 1978 byl Jaroslav Javorský odsouzen k třinácti letům vězení za údajné vyzvědačství, pobyt v cizině bez vědomí československých úřadů a pomoc jiným osobám k opuštění republiky. Dne 11. února 1986 byl vyměněn na Glienickém mostě v Berlíně s Anatoliem Ščaranským a dalšími dvěma odsouzenými za jiné vězně ze Západu. Dokumentaci k případu Jaroslava Javorského viz in: LP, sb. VONS, inv. č. 146, kart. 26.

4.

1989, 16. ledna, Praha. Zpráva staršího referenta specialisty 12. odboru II. správy SNB kapitána JUDr. Františka Spurného o Amnesty International a jejím působení ve prospěch československých politických vězňů obsahující návrhy na přijetí opatření k omezení její činnosti.^(a)

AMNESTY INTERNATIONAL – základní koncepce dalšího rozpracování

Organizace byla založena roku 1961 v Londýně jako nevládní, nezávislá organizace s mezinárodní působností. Jejím statutem je ochrana tzv. „vězňů svědomí“, tj. osob, pronásledovaných pro své názory, rasu či vyznání. Rovněž se staví za myšlenku zrušení trestů smrti.

Široce proklamovaná a vždy zdůrazňovaná nezávislost organizace disponující značnými materiálními prostředky nachází v kapitalistických zemích podporu stále vyššího počtu obyvatel. Zejména v Norsku, Holandsku i Dánsku prudce vzrůstá počet skupin pracujících pro AI. Přispívá k tomu i uznání AI organizacemi UNESCO, OSN, OAS, OAJ a Evropská rada, jakož i udělení Nobelovy ceny míru v roce 1977.

Finanční prostředky jsou podle sdělení AI získávány především členskými příspěvky. Operativní cestou však bylo zjištěno, že AI byla dotována různými soukromými firmami, např. fy. MEKENSEY & Co., rovněž byly poskytnuty prostředky Fordovy nadace a fondu Rockefellera.

AI je centralizovaná organizace. Všechny poznatky se shromažďují v Mezinárodním sekretariátu nacházejícím se na adrese: Velká Británie, Londýn, 1 Easton Street, United Kingdom. Tomuto středisku jsou rovněž poukazovány finanční prostředky.

Ve středisku dochází ke zpracovávání poznatků a rozhodnutí, komu budou předány s příslušným návodem k realizaci, přičemž se využívají nejen národní sekce, ale rovněž přímo skupiny či tzv. individuální členové AI. Buď je „případ“ přidělen přímo konkrétní skupině, nebo je využito měsíčníku NEWSLETTER ke zveřejnění zájmového případu s tím, že odběratelé se zachovají podle zveřejněného doporučení, v němž je poukázáno na zákonné ustanovení či smlouvu, která je porušena.

Výběr „případů“ je prováděn na návrh skupin ústředím popř. je přímo vybrán ústředím. Důraz je kladen, aby osoba vyvolená AI nepoužívala násilí ani násilí neobhajovala. Žádná národní skupina se nesmí zabývat případy vlastní země. Vyvolená osoba, kterou začne AI materiálně či morálně podporovat, může být zvolena tzv. „věznem roku“ nebo kratšího období, které je pak obdobím podpory. Dlouhodobé (několikaleté) akce se zaměřují převážně na změnu právních ustanovení (např. trestu smrti).

Spolupráce AI v jednotlivých akcích s emigrantskými a politickými organizacemi je možná jen po konzultaci se svými národními sekcemi nebo mezinárodním sekretariátem.

Získávání poznatků je prováděno především na základě činnosti členské základny, spoluprací s opozičními skupinami popř. jejich styky, prostřednictvím písemných kontaktů se státními institucemi i soukromými osobami, cestou emisarů přijíždějících do zájmových oblastí.

V práci využívá efektivní a rozvětvené reklamní síť zejména solidní polygrafické báze vydavatelství „AI Publisher“ v Londýně.

Využití informací získaných AI a rovněž vypracovaných přehledů o porušování lidských práv je prováděno západními vládami k nátlakovým akcím proti socialistickým státům, západními firmami k sabotování hospodářských dohod. Uvnitř kapitalistických států je práce AI využívána k ovlivňování nejširších vrstev k protikomunistickým náladám.

Celá činnost AI směřuje ke snaze legalizovat v socialistických zemích opoziční skupiny i jednotlivce a vynucovat na státních orgánech jejich beztrestnost při provádění činnosti poškozující socialistický stát.

Činnost v letech 1987–88 proti ČSSR spočívala v zasílání dopisů institucím, generálnímu prokurátoru, pracovníkům NVÚ, představitelům státu. Bylo v nich požadováno přezkoumání odsouzení osob podle I. hlavy tr. z.,⁽¹⁾ poskytnutí zvýšené zdravotní pomoci nebo urychlení vyšetřování a soudního procesu. Dopisy byly z různých států

světa, zejména Holandska, NSR, Francie, Itálie, Rakouska, Anglie, Švýcarska. Jen v málo případech stejná skupina AI intervenovala pro různé osoby v ČSSR jako např. skupina AI č. 1027 z NSR.

Při intervencích byl zejména využíván článek 12 a 19 „Mezinárodního paktu o občanských a politických právech občanů“ k poukazování na porušování jeho ustanovení, který byl ČSSR ratifikován 23. 12. 1975.

Z článku 19 zmíněného dokumentu jsou AI využity vždy jen první dva odstavce, přičemž třetí odstavec podmiňuje použití předchozích je úmyslně opomíjen.

S odvoláním na mezinárodní dokumenty OSN jsou právnímu systému ČSSR vytýkána ustanovení §§ zákonů č. 140/69 Sb.: § 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 109, 280 a 29.⁽²⁾

V roce 1988 byla ze strany AI zjištěna snaha organizovat na území ČSSR hladovku na podporu propuštění politických vězňů. Do této akce byly zapojeny: organizace INTERNATIONALE GESELLSCHAFT FÜR MENSCHENRECHTE a skupina K-231 z Kanady.⁽³⁾

Výsledky práce AI jsou zneužívány různými podnikateli a organizacemi při smluvních jednáních k vyvozování nátlaku na své obchodní partnery v ČSSR (např. dopis adresovaný řediteli CK ČEDOK od ředitele Americké společnosti cestovních kanceláří poukazující na porušení lidských práv v ČSSR).

Rovněž jsou záminkou při mezinárodních jednáních ke zdržování a zabraňování dosažení konkrétních výsledků.

Z pohledu zájmů ČSSR lze konstatovat, že:

- 1) nelze zabránit písemným akcím prováděným AI proti ČSSR.
- 2) nelze ustanovit skupiny z jednotlivých zemí, které budou využity proti ČSSR.
- 3) nelze v plné míře zamezit získání poznatků AI z ČSSR k osobám odsouzeným podle hlavy I. tr. z., jakož i poměrům v NVÚ.
- 4) je nutné předpokládat, že proti ČSSR se stejnými cíli jako AI budou vystupovat i československé emigrantské organizace (viz hladovka na podporu československých politických vězňů organizace K-231)
- 5) nelze zamezit spolupráci mezi AI a opozičními skupinami v ČSSR.

Vzhledem k tomu navrhuji k omezení činnosti AI proti ČSSR:

- 1) zabránit vzniku skupiny AI v ČSSR (je zřejmé, že by byla využita proti zemím socialistického tábora)
- 2) infiltrovat poznatkový fond AI operativně výhodnými informacemi, kterých by později mohlo být využito v kontrapropagandistických opatřeních (dlouhodobý program)
- 3) narušovat tok informací od opozičních skupin vztahujících se k programům AI
- 4) zjišťovat poznatky o plánovaných akcích proti ČSSR a stycích na československé emigrantské organizace i opozici v ČSSR, soustřeďovat důkazní materiál o protičeskoslovenské činnosti AI
- 5) zjišťování forem a metod práce z pohledu centra i jednotlivých národních sekcí
- 6) rozpracovávat stoupence zjištěné v ČSSR s cílem jejich operativního využití

K zajištění plánovaných směrů navrhuji provádění následujících opatření:

A) Agenturně operativní činnost:

- a) ze stávající agenturní sítě zjistit agenturu mající kontakty na:
 - centrálu AI
 - na sekce AI a jednotlivé členyagenturní síť podchytit i na příslušných S StB v krajích
- b) provádět typování agentury z řad osob, u nichž je předpoklad, že s nimi AI naváže kontakt. Zaměřit se na osoby z řad styků a příbuzných odsouzených podle I. hl. tr. z. Následně typovat z osob, které byly AI písemně kontaktovány.
- c) provést výběr agenturní sítě, která bude realizovat předávání operativně výhodných informací pracovníkům AI (je nutno mít na zřeteli, že informace jsou v centrále AI podrobovány analýze).
- d) provádět podstavy agentury do centra AI v Londýně i do národních center a skupin se zaměřením na NSR, Rakousko a Itálii.

B) Technická opatření:

- 1) Vytypovat a využívat ZTÚ PŘESTAVBA/M⁽⁴⁾ ke kontrole spojení na skupiny AI a centrálu.
- 2) Ustanovené pracovníky AI kontrolovat po dobu pobytu na území ČSSR k zajištění jejich činnosti a stykové báze všemi dostupnými prostředky.
- 3) V případě ubytování na hotelích u pracovníků AI využít všech prostředků IV. a VI. S SNB k zajištění zájmových materiálů.
- 4) Podrobovat vytypované pracovníky AI celním prohlídkám s cílem dokumentace popř. odebrání vyvážených materiálů.

C) Administrativní opatření:

- 1) Ustanovit a provádět TB⁽⁵⁾ pracovníků centra AI a osob využívaných AI
- 2) Vyhodnocovat intervence ve prospěch odsouzených s cílem ověření:
 - a) oblast (zemi) zájmu projevenou skupinami AI o ČSSR
 - b) místa, z nichž je věnována pozornost ČSSR
 - c) zda se proti ČSSR neustavila speciální skupina
- 3) získané poznatky srovnávat s informacemi z dalších pramenů k zjišťování kanálu informace
- 3) Vyhodnocovat tiskoviny AI vztahující se k ČSSR.
- 4) Připravit námět hry k zásobování AI operativní výhodnými informacemi (k odsouzeným pro násilnou činnost, krádeže a zpronevěry, k situaci z NVÚ atd.). Nutno se seznámit s možnostmi právních konfliktů s AI či jednotlivými osobami, vydavatelstvími atp. Rovněž se seznámit s možnostmi intervence v OSN proti činnosti AI.
- 5) Připravit texty odpovědí na uplatňované intervence a to ze strany státních orgánů, přičemž zvážit i možnosti využití jednotlivců (např. advokátů, pracovníků NVÚ, lékařů) s využitím
 - a) koncepce poukázání na úřední jazyk v ČSSR (Intervence provedené písemně AI byly v mateřském jazyce intervenující osoby nebo v angličtině)^(b)
 - b) ve vybraných případech poukázání na nekompetenčnost
 - c) poukázání na neúplnost informace o článku 2 a 19 Charty OSN ze strany pisatele.

D) Součinnostní opatření:

- 1) S pracovníky problematik K-231 a VONS projednat vzájemné poskytování informací vztahujících se na činnost AI v oblastech:
 - sdělování informací do zahraničí o postizích členů uvedených organizací i dalších osob v souvislosti s protispolečenskou činností
 - informací k odsouzeným, pracovníkům justice, k NVÚ atd.
 - signalizace odsouzení členů VONS, K-231, Charty 77
- 2) S příslušnými pracovníky S StB v krajích projednat situaci po problematice AI a stanovit konkrétní směry spolupráce zejména:
 - signalizaci výskytu „intervencí“ v kraji, včetně jejího vyhodnocení podle kritérií C-2 tohoto zaměření
 - signalizaci zasílání informací se specifikou uvedenou v bodě D-1 zaměření
 - signalizovat výskyt pracovníků AI u jednotlivců i státních orgánů
 - signalizaci výjezdu agentury na kontakt s AI
- 3) S I. S SNB k výměně informací o připravovaných akcích AI v zahraničí, o průběhu a o kádrovém složení centrály AI popř. signalizaci příjezdu pracovníků AI do ČSSR.
- 4) Při mezinárodním jednání stanovit společný postup proti AI (v minulosti při jednání se sovětskými přáteli bylo dohodnuto stanovisko úplné ignorace organizace AI. V současné době jsou přáteli o AI publikovány propagandistické materiály a na území MLR je připravováno zřízení sekce AI).

Plnění úkolů vytyčených v této koncepci bude vyhodnoceno k 30. 11. 1989 a dle analýzy vývoje operativní situace budou úkoly dále konkretizovány.

Vypracoval:
kpt. SPURNÝ

VSRS^(c) 2. oddělení

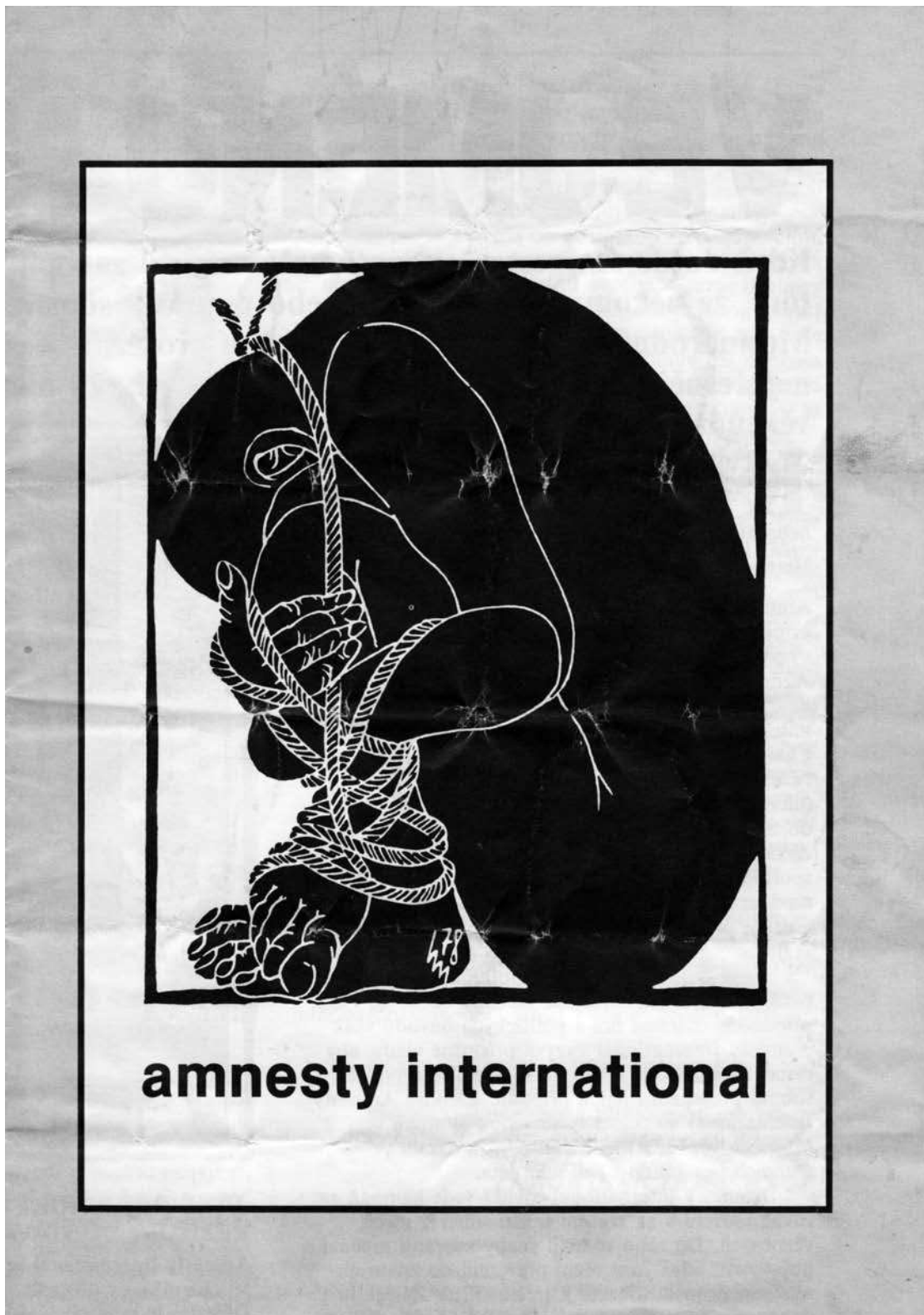
mjr. ULČ Jaromír^(d)

Náčelník 12. odboru II. S SNB:

pplk. BENEŠ Josef^(d)

ABS, f. II. správa SNB (A 34/1), inv. j. 466. Originál dokumentu, strojopis.

- ^a Dokument byl zaslán Analyticko informačnímu a plánovacímu odboru II. správy SNB s tím, že v následujícím období bude koncepce dalšího rozpracování Amnesty International upřesňována podle vývoje operativní situace. Viz průvodní dopis náčelníka 12. odboru II. správy SNB podplukovníka Josefa Beneše z 2. února 1989. Podle poznámky v záhlaví dokumentu se jednalo o přílohu k. č. j. CB-00483/12-89.
- ^b Věta byla v textu umístěna formou poznámky pod čarou.
- ^c Vedoucí starší referent specialista.
- ^d Připojen vlastnoruční podpis.
- ¹ I. hlava trestního zákona obsahovala výčet trestných činů proti republice, tedy tzv. politických trestných činů.
- ² Trestní zákon, § 98 – podvracení republiky; § 99 – poškozování státu světové socialistické soustavy; § 100 – pobuřování; § 101 – zneužívání náboženské funkce; § 102 – hanobení republiky a jejího představitele; § 103 – snižování vážnosti prezidenta republiky; § 104 – hanobení státu světové socialistické soustavy a jejího představitele; § 109 – opuštění republiky; § 280 – vyhýbání s výkonu vojenské služby; u § 29 jde zřejmě o omyl.
- ³ K řetězové hladovce spoluorganizované Mezinárodní společností pro lidská práva a exilovým K 231 v Kanadě viz článek Josefa Hally v tomto sborníku.
- ⁴ ZTÚ PŘESTAVBA/M je tzv. zpravodajsko-technický úkon, tzn. nasazení operativní techniky, v tomto případě odposlech telefonního spojení se zahraničím.
- ⁵ Trvalá blokáce, tedy zamezení příjezdu konkrétních blokováných osob do Československa.

Informační dokument o činnosti a organizaci Amnesty International (LP, sb. VONS, inv. č. 3, sign. IV/2, kart. 3)

V rámci akce Rak byl sledován pozorovatel Amnesty International na procesu se členy skupiny The Plastic People of the Universe rakouský právník Henry Goldman (vlevo), Malostranské náměstí v Praze, 21. 9. 1976 (ABS, svazek sledování v akci RAK)

Praha dne 8.11. 1976

Vyhodnocení akce RAK

Akce probíhala za účelem zjištění styků na zájmové osoby z akce BOJANOVICE, činnost objektu během soudního procesu s osobami realizovanými v akci BOJANOVICE.

Akce probíhala ve dnech 21.9. - 24.9. 1976

Adresy: 2x ul. Ječná čp. 538/7, bydliště NĚMCE
2x Rakouské velvyslanectví

Styky: JARDA - L O P A T K A JAN nar. 7.2. 1940, redaktor,
bytem Praha 1, Vlašská 357/10
PEPA - U R B Á N E K ZDENĚK nar. 12.10. 1917,
zaměst. československý státní film,
bytem Praha 6, Střešovická 858/64.

Místa kde se objekt pohyboval opakovaně:

3x navštívil budovu Okresního soudu Praha - západ

Auta: ABN 88-61 Fiat 127 bílý

Často používá vozidla taxi služby.

Po setkání s HAVLEM a NĚMCEM byl objekt velmi pozorný ke svému okolí. Několikrát se otočil a při jízdě taxi se díval za sebe.

V průběhu sledování se objekt setkal s HAVLEM, NĚMCEM, KRIEGLEM, LANDOVSKÝM, VACULÍKEM, KŘENKOVOU - HŮBLOVOU a KLÍMOVOU.

Vypracoval:

ppor. Vrba Václav *ppor. Vrba*

Kontroloval: *se [signature]*
náč. l. odd. mjr. Kos Ol.

amnesty international news release

International Secretariat, 10 Southampton Street, London WC2E 7HF, England
Telephone: 01-836 7788 Telegrams: Amnesty London Telex: 28502

NR 1/80

AI INDEX: EUR 16/03/80
DISTR: NS/PO/CO

EMBARGOED FOR 1700 HRS GMT TUESDAY

8 JANUARY 1980

AMNESTY INTERNATIONAL PROTESTS CZECHOSLOVAK HARASSMENT OF TRIAL OBSERVER

Amnesty International today (Tuesday 8 January 1980) protested to the Czechoslovak authorities over the harassment of a lawyer it had sent to try to observe hearing of appeals by six imprisoned human rights activists in Prague.

Austrian lawyer Henry Goldmann was barred from the hearing, detained for four and a half hours and expelled from the country. At the hearing, on 20 December, the Supreme Court rejected the appeals of the six and upheld sentences on them ranging up to five years.

The six, including internationally known playwright Vaclav Havel, were members of the Unofficial Committee for the Defence of the Unjustly Persecuted (VONS). They had issued statements on cases in which they believed other Czechoslovak citizens had been denied their rights. All six were convicted of subversion on **23 October**. Mr Goldmann, who went to Prague for their trial, was prevented from entering the courtroom but was able to interview people present at the trial.

The incidents which prompted today's protest occurred when he returned to Prague for the hearing of their appeals in December. He was one of three lawyers detained when they attempted to attend the hearing. The others were John Platts-Mills of the United Kingdom and Elisabeth Guyot of France.

.../2

Amnesty International is a worldwide movement which works impartially for the release of prisoners of conscience: men and women detained anywhere for their beliefs, colour, ethnic origin, sex, religion or language, provided they have neither used nor advocated violence. Amnesty International opposes torture and the death penalty in all cases without reservation and advocates fair and prompt trials for all political prisoners. Amnesty International is independent of any government, political grouping, ideology, economic interest or religious creed. It is financed by its membership and by subscriptions from all parts of the world. Amnesty International has consultative status with the United Nations (ECOSOC), UNESCO and the Council of Europe, has cooperative relations with the Inter-American Commission on Human Rights of the Organization of American States, and is a member of the Coordinating Committee of the Bureau for the Placement and Education of African Refugees of the Organization of African Unity.

Zpráva Amnesty International o protestu proti zabránění účasti jejího pozorovatele na odvolacím soudním jednání se členy VONS, 8. 1. 1980 (LP, sb. VONS, inv. č. 310, sign. IV/55, kart. 52)

**URGENT
ACTION**

**amnesty
international**

**URGENT
ACTION**

INTERNATIONAL SECRETARIAT, 10 SOUTHAMPTON STREET, LONDON WC2E 7HF, ENGLAND
general distribution) EUR 16/01/80
Distr: UA

Amnesty International opposes by all appropriate means the imposition and infliction of death penalties and torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment of prisoners or other detainees of January 1980 restricted persons whether or not they have used or advocated violence.

(Amnesty International Statute, Article 1(c))

Further information on: UA 143/79 (EUR 16/08/79, 23 July - legal concern; and EUR 16/12/79 3 December)

CZECHOSLOVAKIA: Eleven Czechoslovak human rights activists

The appeal hearing of six members of the Committee for the Defence of the Unjustly Prosecuted (VONS) took place on 20 December. The six convicted of subversion on 23 October are: Petr Uhl (engineer), sentenced to 5 years' imprisonment; Vaclav Havel (playwright) to 4½ years; Dr Vaclav Benda (philosopher and mathematician) to 4 years; Otta Bednarova and Jiri Dienstbier (both journalists) to 3 years each; Dana Nemcova (psychologist) to a 2-year sentence suspended for five years.

At the hearing, the Supreme Court rejected the appeals and upheld the sentences.

An AI delegate, an Austrian lawyer, who was prevented from observing the trial in October, was barred from the appeal hearing, detained for four and a half hours, and expelled from the country. Amnesty International, in a letter of protest to the Czechoslovak judicial authorities, pointed out that the delegate, Henry Goldmann, had been granted an entry visa after explaining the purpose of his visit, and that the Procurator General had advance notice of his arrival. When he was barred from the hearing, he went to the Justice Ministry, where he was directed to a particular office at the Supreme Court. After he returned to the court building, however, he was taken to police headquarters and told that his attempt to observe the trial was "interference in internal affairs". After being detained he was driven to the border with the Federal Republic of Germany.

The protest letter said AI believed Mr Goldmann's exclusion from the hearing was incompatible with provisions for public trials in both the International Covenant on Civil and Political Rights, to which Czechoslovakia is a party, as well as with the Czechoslovak Code of Criminal Procedure. The letter rejected any suggestion that it was interference in a country's internal affairs for a lawyer to request an opportunity to attend a trial purporting to be open to the public. It pointed out that this was the second time an AI representative had been harassed while attempting to observe a trial in the CSSR. (See AI news release NR 1/80, EUR 16/03/80, 8 January.)

- Further RECOMMENDED ACTION:

Please appeal to President Husák to take steps for the unconditional release of the six VONS members, under whatever legal mechanism is available to this end. Please appeal similarly for the unconditional release of another tried VONS member, actor Albert Cerny, sentenced in a separate trial last year to 3½ years' imprisonment (his appeal has not yet been heard).

At the same time, please appeal for termination of criminal proceedings against four VONS members who have not yet been tried: Jarmila Belikova (psychologist), Ladislav Lis (lawyer), Vaclav Maly (Roman Catholic priest) and Jiri Nemecek (psychologist, philosopher). The four were released pending further investigation on 22 December 1979.

Appeals to:

Dr Gustav Husák,
President of the Czechoslovak Socialist Republic,
Praha-Hrad, CSSR.

continued...

Please send copies of appeals to the Czechoslovak diplomatic representative to your country.

Members of relevant professions who are appealing on behalf of imprisoned colleagues may wish to send copies of their appeals to the following appropriate addresses:

- Zdenek Horeni, (Chairman, Czechoslovak Union of Journalists)
Predseda Ceskoslovenskeho Svazu Novinaru,
Parizska 9, 110 00 Praha 1, CSSR.
- Vaclav Rybak, (Chairman, Czech Writers' Union)
Predseda Svazu Ceskych Spisovatelu,
Narodni 11, 110 00 Praha 1, CSSR.
- Ustredi Ceske Advokacie, (Czech Lawyers' Headquarters)
Narodni 16, Praha 1, CSSR.
- Ceskoslovenska Spolecnost Lekarů, (Czechoslovak Medical Association)
Sokolska 31,
Praha 2 - Nove Mesto, CSSR.
- Glen Korespondent Jan Pjescak, (Institute for State and Law Affairs,
Vedecke Kolegium Ved o Statu a Pravu CSAV, Czechoslovak Academy of Sciences)
Narodni 18, Praha 1, CSSR.
- Prof. JUDr. Ladislav Subrt, DRSc, (Institute for State and Law Affairs,
Ustav Statu a Prava Sav, Slovak Academy of Sciences)
Klemensova 19, 884 16 Bratislava, CSSR.
- Frantisek Kardinal Tomasek, (Cardinal Frantisek Tomasek, Archbishop of
Arcibiskup Prazsky, Prague)
Hradcanske Nam, Praha, CSSR.

Note for CSSR Coordination Groups: Please ensure distribution of this document to adoption groups with CSSR prisoners in your country.

☐ Please take immediate action as soon as you receive this Urgent Action appeal. Carefully read the Recommended Action.	☐ Information about the alleged connection of any person with an organization which is banned in their country is provided as background only and should not be included in appeals.
☐ Letters and telegrams should be brief and courteous. Stress that your concern for human rights is not in any way politically partisan. Refer to the relevant provisions in international law, such as the United Nations Universal Declaration of Human Rights: Article 3, "Everyone has the right to life, liberty and security of person"; Article 5, "No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment"; Article 9, "No one shall be subjected to arbitrary arrest, detention or exile".	☐ In Urgent Action cases, where Amnesty International has to act rapidly to prevent the possible ill-treatment of prisoners, appeals are issued when the circumstances of a person's arrest or disappearance make such treatment likely. Do not make direct accusations and, unless otherwise instructed, do not use the word "torture".
☐ The name of Amnesty International can be used unless stated otherwise; although, letters written in a private or professional capacity may be more effective.	☐ Send at least one telegram or express letter immediately. Other letters can be sent afterwards to the addresses listed. Copies of letters should be sent to the relevant diplomatic representatives in your country. Copies of any replies received should be sent immediately to the International Secretariat, or to your national section or Urgent Action coordinator. Thank the official who has replied, requesting that you be kept informed about the case.

Zpráva o odvolacím soudním řízení se členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných konaném 20. prosince 1979, o zabránění pozorovateli Amnesty International Henry Goldmannovi v účasti na procesu a o osudu dalších aktivistů VONS s výzvou k psaní dopisů na jejich podporu oficiálním československým představitelům, Amnesty International Urgent Action, 8. 1. 1980 (LP, sb. VONS, inv. č. 310, sign. IV/55, kart. 52)

Setkání pracovnice Amnesty International v Londýně Paddy May Coyleové (vlevo) na letišti v Praze Ruzyni s Ladislavem Lisem a jeho ženou, 15. 9. 1980 (ABS, spis. zn. 647, svazek sledování v akci INTER)

RAD Background Report/5
(Czechoslovakia)
19 January 1984

12032

136/1

PRISONERS FOR HUMAN RIGHTS IN CZECHOSLOVAKIA

by Sonia A. Winter

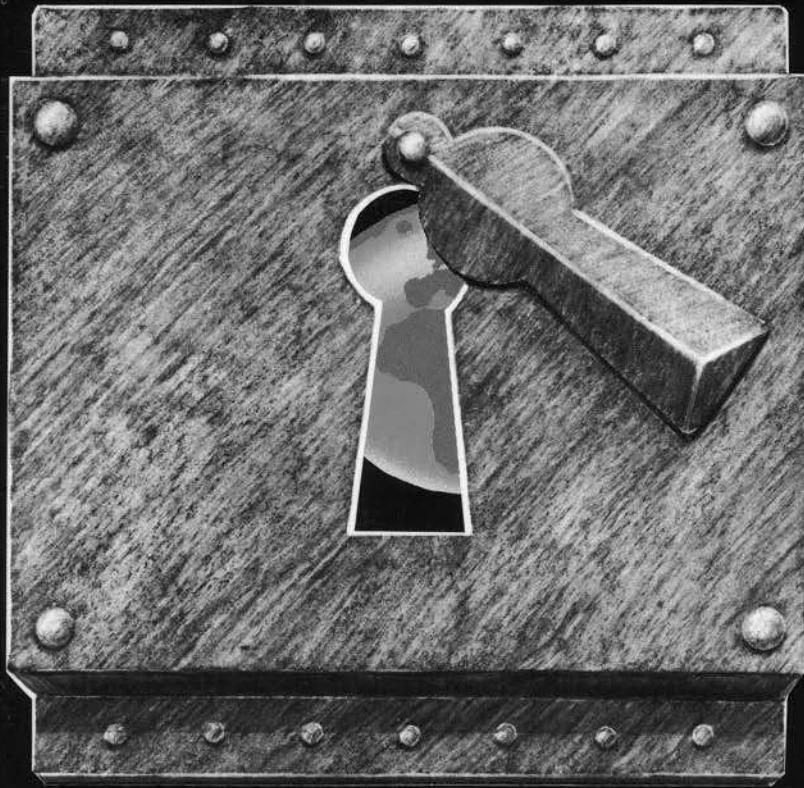
Summary: December 1983 marked the 35th anniversary of the adoption of the Universal Declaration of Human Rights by the United Nations. Czechoslovakia abstained from the UN vote on 10 December 1948 and has never ratified the document in full. Twenty years later, however, the government did endorse two International Covenants on Economic, Social, and Cultural Rights, and on Civil and Political Rights, promulgating them into law in 1976. Furthermore, in signing the Helsinki accords of 1975 and the Madrid Final Document of 1983, the government reaffirmed its undertaking to protect the basic human dignities and fundamental freedoms of Czechoslovak citizens. The following review of prisoners of the Husak regime in 1983 provides evidence of the continuing duplicity in official rhetoric and diplomacy. The brutal suppression of human rights in disregard of national laws and binding international treaties remains an essential ingredient of communist rule expressed in a systematic and relentless policy of persecution.

* * *

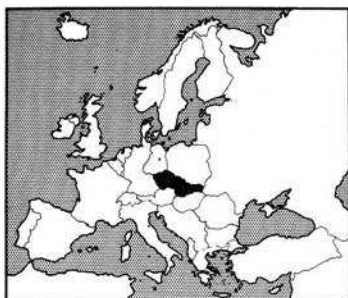
Harsh government persecution of all attempts at free expression continued unabated in Czechoslovakia in 1983, offering no indication that the policy of repression might be eased in the near future.

With the spotlight on human rights focused by the protracted Madrid negotiations, other international forums, and by the vigilance of various monitoring groups, the Husak regime used every occasion to assert that human rights were being conscientiously

This material was prepared for the use of the staff of Radio Free Europe/Radio Liberty.

1987 REPORT
AMNESTY
INTERNATIONAL

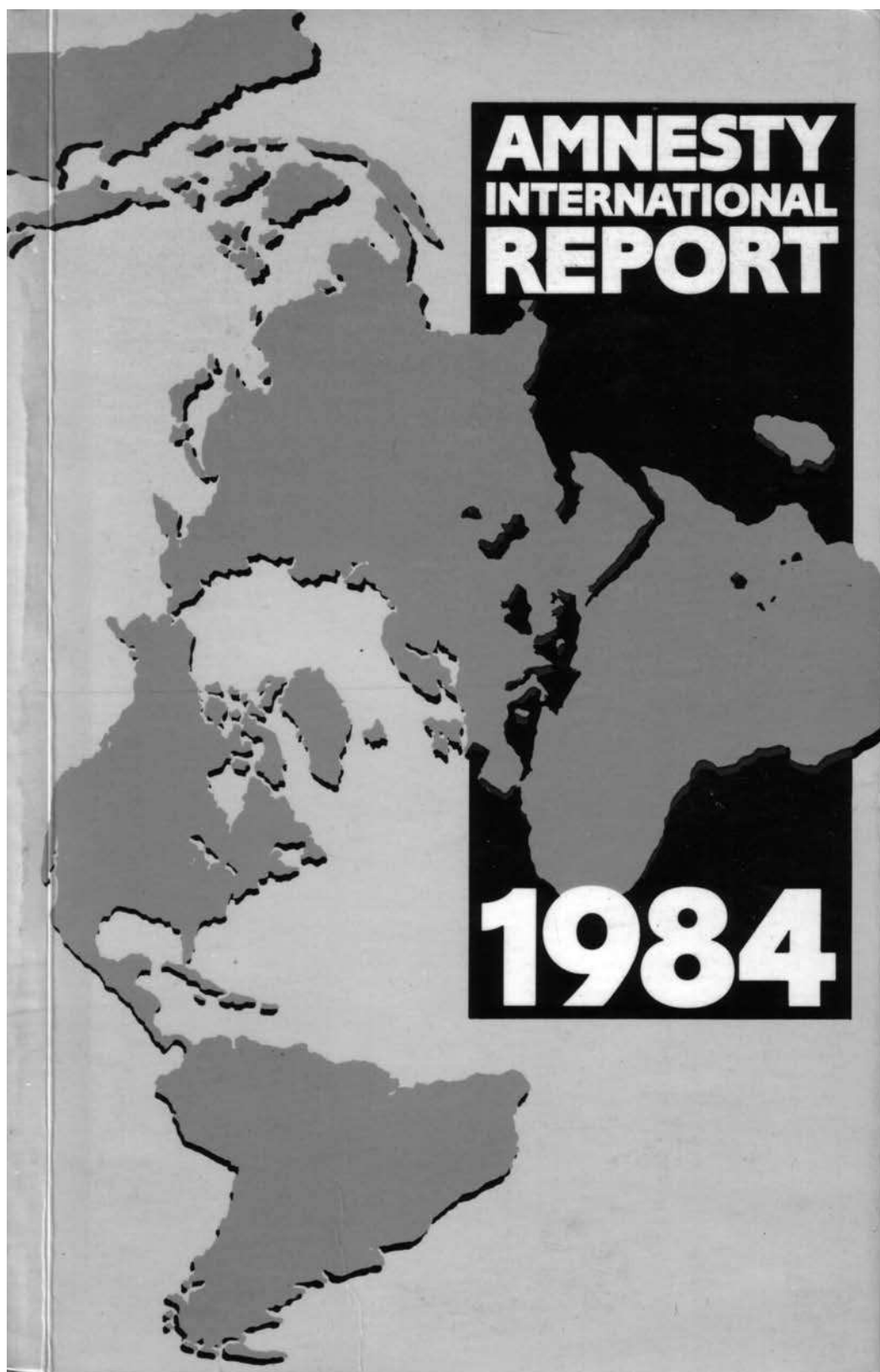

Czechoslovakia

Amnesty International's main concerns were the continuing imprisonment of prisoners of conscience, the ill-treatment of some prisoners of conscience and the use of the death penalty. At the end of 1986, there were 33 prisoners who had been adopted as prisoners of conscience

or whose cases were being investigated by Amnesty International, although the total number of prisoners of conscience was believed to be higher. Amnesty International also learned of many people who were given suspended sentences, charged without being remanded in custody or harassed for peacefully attempting to exercise human rights.

Amnesty International remained concerned at the imprisonment of prisoners of conscience under laws explicitly restricting the non-violent exercise of human rights. In June, it called upon the authorities to bring these laws and their application into line with their obligations as a party to the International Covenant on Civil and Political Rights and to release prisoners of conscience held under such legislation. In September Amnesty International appealed for the release of 17 prisoners of conscience detained for the peaceful exercise of the right to freedom of expression. These included Herman Chromy, a clerk from Melnik and a signatory of the unofficial Czechoslovak human rights document, Charter 77. He was sentenced to two years' imprisonment for "subversion" under Article 98 of the penal code. Herman Chromy was detained on 9 April following a house-search and charged with the lesser crime of "incitement" (Article 100). He was accused of making "anti-socialist" statements at work, distributing unauthorized literature and writing an open letter to the President criticizing Czechoslovak and Soviet officials. At his trial on 25 July before the Regional Court in Prague he was additionally accused of listening to *Voice of America* broadcasts. Amnesty International was concerned about irregularities in the interrogation and trial procedures. Some witnesses maintained that they were threatened by their interrogators and subjected to questioning for up to eight hours without meal breaks. Other witnesses were unable to substantiate their assertions that he had made "anti-socialist" statements. Herman Chromy denied that he was the author of the incriminating letter and although the charge was not proved by the court of first instance, the Supreme Court of the CSR ruled at his appeal hearing on 9 October that this letter be included in the charges against him.

Výroční zpráva Amnesty International o stavu lidských práv ve světě v roce 1984, 1985

2P

69
56

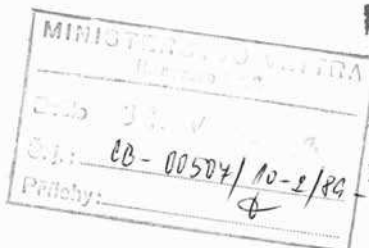
SBOR NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI

V. SPRÁVA
NOSITEL ŘÁDU RUDÉ HVĚZDY

Č. j.: 0-0013-5/A-89

Dne: 29. května 1989

II. správa SNB
X. odbor
P r a h a

Výtisk číslo : 1
Počet listů : 1

Věc : Hlášení o zásilkách za měsíc květen 1989

V měsíci květnu 1989 bylo vyřazeno z pošty II. odborem VI. správy SNB 1.928 ks dopisů, které jsou zasílány mezinárodní organizací AMNESTY INTERNATIONAL.

Písemnosti jsou zasílány z různých kapitalistických států a jsou adresovány chráněným osobám do ČSSR. Obsah písemností není znám.

Písemnosti byly adresovány :

GT ÚV KSČ	123 ks dopisy
Prezident ČSSR	1.769 ks dopisů
Ostatní chráněné osoby	36 ks dopisů
<u>C E L K E M</u>	<u>1.928 ks dopisů</u>

Vyřizuje :
mjr. Manda

Náčelník 4. odboru V. správy SNB

mjr. JUDr. Adolf PELC

v.z. JUDr. Jan Manda

Hlášení náčelníka 4. odboru V. správy Sboru národní bezpečnosti o počtu cenzurou zabavených dopisů z kampaní Amnesty International adresovaných úřadům a politickým představitelům v ČSSR. Hlášení svědčí nejen o rozsahu akcí AI, ale bohužel i o skutečnosti, že dopisy ve prospěch obětí porušování lidských práv končily v ruce politické policie. Pojem „chráněné osoby“ označuje osoby pod dohledem Správy pro ochranu stranických a ústavních činitelů, 29. 5. 1989 (ABS, objektový svazek č. 2223, „protistátní tiskoviny“)

19. května 1989

CB-2910/01-89-KPS/1652-C

40
63

ÚŘAD PŘEDSEDNICTVA VLÁDY

Československé socialistické republiky

125 09 Praha 1 - Malá Strana, nábř. kpt. Jaroše 4, tel. 2102

odbor 26

Č.j. 10198/89-26, 10246/89-26, 10247/89-26,
10248/89-26, 10249/89-26, 10252/89-26,
10253/89-26, 10254/89-26, 10255/89-26,
10256/89-26, 10257/89-26, 10258/89-26,
10259/89-26, 10260/89-26, 10261/89-26,
10262/89-26, 10263/89-26, 10264/89-26,
10265/89-26, 10266/89-26, 10267/89-26,
10268/89-26, 10269/89-26, 10270/89-26,
10273/89-26, 10275/89-26, 10277/89-26.

FEDERÁLNÍ
MINISTERSTVO VNITRA
Došlo 16. V. 1989
Č.j.: OV-25-175/89
Přílohy: 27

FEDERÁLNÍ
MINISTERSTVO VNITRA
Došlo 17. V. 1989
Přílohy: 27

V Praze dne 15. května 1989

Federální ministerstvo vnitra
vnitřní a organizační správa

P r a h a

FEDERÁLNÍ
MINISTERSTVO VNITRA
Došlo 17. V. 1989
Č.j.: NZ-110-81/89
Přílohy: 27

Vážení soudruzi,

v příloze Vám postupujeme k dalšímu opatření v rámci Vaší kompetence podání zahraničních pisatelů, které obdržel předseda vlády ČSSR s. L. Adamec.

Občané z NSR, Itálie, Austrálie a Velké Británie v nich žádají o propuštění Augustina Navrátila z Lutopecen z psychiatrické léčebny, dále požadují propuštění V. Havla, W. Kani, Pitaše, Lízny, Cibulky, Jirouse, Štencla, Tichého a Polanského. Současně připojujeme anonymní podání z Prahy, které obsahuje invektivy na adresu vedoucích stranických a státních činitelů.

27 příloh

Se soudružským pozdravem

vedoucí odboru

O tom, že dopisy ve prospěch obětí porušování lidských práv končily v ruku politické policie, svědčí i průvodní dopis Úřadu předsednictva vlády vnitřní a organizační správě Federálního ministerstva vnitra k zasláným podáním zahraničních pisatelů, 15. 5. 1989 (ABS, objektový svazek č. 2223, „protistátní tiskoviny“)

amnesty international

CZECHOSLOVAKIA

CURRENT PRISONERS OF CONSCIENCE

September 1989

SUMMARY

AI Index: EUR 16/08/89

DISTR: SC/CO/GR

Amnesty International has consistently expressed concern to the Czechoslovakian authorities about the imprisonment of people who have peacefully exercised internationally-recognized human rights in ways politically unacceptable to the government. The organization welcomes the decline in recent years in the total number of prisoners of conscience known to it, and the fact that the penal code is currently under review, but remains concerned because CSSR citizens are still imprisoned as a result of their conscientiously-held beliefs. A selection of the current

This paper describes the cases of six people at present imprisoned in Czechoslovakia for the non-violent exercise of their human rights, whom Amnesty International considers to be prisoners of conscience.

This summarizes a seven page document, Czechoslovakia: Current Prisoners of Conscience (AI Index EUR 14/08/89) issued by Amnesty International in September 1989. Anyone wanting further details should consult the full document.

INTERNATIONAL SECRETARIAT, 1 EASTON STREET, LONDON WC1X 8DJ, UNITED KINGDOM

Souhrnná zpráva Amnesty International o vězních svědomí v Československu ke konci komunistického režimu, září 1989 (LP, sb. VONS, inv. č. 3, sign. IV/2, kart. 3)

